

Som svalan. Att flytta mellan kontinenter.

**Tolv vuxna svenska missionärsbarn om hemhörighetskänsla,
kamratrelationer och kristen tro.**

Teologiska institutionen
Kyrko- och missionsstudier D2
Höstterminen 2017
Författare: Kerstin Pilblad
Handledare: Professor Kajsa Ahlstrand

Innehåll

Kapitel 1	Inledning	3
Kapitel 2	Syfte, frågeställningar, metod och terminologi	6
Kapitel 3	Forskningsläget	8
	Third Culture Kids.....	10
Kapitel 4	Källmaterial, urval och intervjuer.....	12
	Intervjuerna.....	13
Kapitel 5	Diskussion av litteratur och skrifter inklusive skönlitteratur.....	14
Kapitel 6	Intervjusvar om hemhörighetskänsla, kamratrelationer och kristen tro	28
	6.1 Hemhörighetskänsla.....	29
	Hemhörighetskänsla i missionslandet.....	29
	Hemhörighetskänsla i Sverige.....	32
	6.2 Kamratrelationer	37
	Kamratrelationer i missionslandet.....	37
	Kamratrelationer i Sverige.....	43
	6.3 Kristen tro.....	46
Kapitel 7	Analys och diskussion.....	53
	7.1 Analys av hemhörighetskänsla	53
	Hemhörighetskänsla i missionslandet.....	53
	Hemhörighetskänsla i Sverige.....	54
	7.2 Analys av kamratrelationer.....	56
	Kamratrelationer i missionslandet.....	56
	Kamratrelationer i Sverige.....	57
	7.3 Analys av kristen tro	58
	7.4 Analys av informanternas eventuella tillhörighet till Third Culture Kids-definitionen..	58
	7.5 Övergripande	62
Kapitel 8	Sammanfattning.....	66
	Slutsatser	68
Kapitel 9	Förslag på vidare forskning	71
Källor och litteratur.....		72
	Källor.....	72
	Otryckta källor	72
	Litteratur.....	72

Facklitteratur	72
Självbiografier, skönlitteratur, populärvetenskap och samhällsanknuten litteratur	73

Kapitel 1 Inledning

Svalan flyttar mellan kontinenter. När hösten kommer flyttar den till Afrika, för att nästa år bryta upp igen och återvända till Sverige. Den säger inte "hemtillSverige"¹ som ett mantra, för när den är i Afrika är den hemma där, och när den är i Sverige är den hemma här. Eller är den egentligen inte hemma någonstans? Hela världen är dess hem. Som ett missionärsbarn. Fri som fågeln – men rotlös, rastlös, ständigt flyttande mellan kontinenter.

Den här uppsatsen tar oss med in i missionärsbarnens värld, med alla dess separationer, avsked och flyttningar, ur ett barnperspektiv, som de vuxna missionärsbarnen minns sin barndom. Det är deras berättelse, med deras ord, som jag analyserar. Citaten är viktiga för att höra deras egen röst om hur de upplevde sin tid som missionärsbarn. De ger röst åt dem som ingen talan hade.

Missionärsbarn är visserligen inte de enda barn som flyttar. Det finns många barn som flyttar ofta. På nära håll har vi t ex barn till frånskilda. De flyttar ofta varje vecka, om de bor varannan vecka hos den ena föräldern och varannan vecka hos den andra. Sällan är det som barnet får bli den fasta punkten och bo kvar i det gamla hemmet medan föräldrarna bor där barnet bor varannan vecka var. På ett liknande sätt kan det också vara för missionärsbarn i flyttningar mellan hem och internatskola. Sällan är det barnet som får bli den fasta punkten medan föräldrarna får pendla till sina arbeten.

Många flyttar utomlands för en kort tid men har ett "hemma" att återvända till, som t ex i TV-serien "Familjer på äventyr".

Flyktingar har i många fall flytt från en kontinent till en annan och flyktingbarnen växer kanske upp i två olika världsdelar och väntar rotlösa i årtal på besked om de får stanna i det nya landet.

Men missionärsbarn har haft en speciell flyttproblematik. De har flyttats i sina formativa år mellan kontinenter, ofta för många år, och inom missionslandet har de ofta flyttats till internatskolor långt borta från föräldrarna och kanske även från syskon. Ofta är det barnen som får veckopendla eller månadspendla, sällan föräldrarna. Och föräldrarnas Kallelse, den stora, har ofta blivit viktigare än sammanhållningen av familjen. Och frågan är, vad alla dessa flyttningar gör med informantens hemhörighetskänsla, då och nu, och vad de gör med kamratrelationer och med den egna kristna tron.

¹ Intervju Sara 2017-10-20

Anledningen att jag valt att studera missionärsbarn är att jag under ett år 1985-86 bodde i Tanzania och arbetade som volontär för Svenska kyrkans mission med missionärsbarn på en skola för svenska och tyska missionärsbarn i Kidugala i södra Tanzania. Alltsedan dess har missionärsbarns situation legat mig varmt om hjärtat. Efter hemkomsten från Tanzania var jag anställd tio år av Svenska kyrkans mission (SKM) för att ordna arbetstillstånd, registreringar, uppehållstillstånd, utbildningar och utresor för missionärsfamiljer för SKM och Evangeliska Fosterlandsstiftelsen (EFS). Ofta tänkte jag på hur det skulle bli för alla dessa barn, som skulle placeras på olika skolor, ofta långt borta från föräldrarna.

Tolv vuxna svenska missionärsbarn intervjuades i den här undersökningen i oktober-november 2017. Namnen är fingerade. Kvinnor har fått kvinnonamn och män har fått mansnamn. Andra omnämnda personer betecknas med NN eller N, och land eller orter benämns X, Y, Z eller W.

Personer som deltagit i undersökningen är:

Alexander född i missionslandet och bott där tills han var åtta och ett halvt.

Elina bodde i missionslandet från det hon var fyra tills hon var tio, samt mellan tretton och sjutton års ålder.

Eva bodde i ett missionsland från ett och ett halvt års ålder tills hon var nästan fem, och, efter en kortare sverigevistelse, ett år till på samma ställe. Som tonåring var Eva i ett annat missionsland i sex och ett halvt år.

Gunilla född i missionslandet och bodde där till två och ett halvt års ålder, och även från åtta års ålder till fjorton års ålder.

Johan bodde något år i ett missionsland som småbarn. Sedan bodde han i ett annat missionsland mellan sexton och arton års ålder.

Karin bodde i missionslandet från elva till femton års ålder.

Kristina född i missionslandet och har en förälder som i sin tur var född i missionslandet och var missionärsbarn. Bodde i missionslandet fram till femton års ålder.

Marie bodde i missionslandet från sex månaders ålder och hade vid sjutton års ålder tillbringat tio år av sitt liv i missionslandet. Hon har en pappa som själv var missionärsbarn i samma land.

Nils bodde i missionslandet mellan tre och elva års ålder.

Olivia bodde i missionslandet mellan tio och fjorton års ålder.

Sara bodde i missionslandet mellan sex och tretton års ålder.

Tomas född i missionslandet och bodde där till två års ålder, sen mellan tre års ålder och fem års ålder. Han bodde även på samma ställe ett år när han gick i årskurs åtta.

Ett varmt tack till alla tolv informanterna för att ni så frikostigt delat med er av era liv och på det sättet gjorde den här undersökningen möjlig!

Kapitel 2 Syfte, frågeställningar, metod och terminologi

Syftet med undersökningen är att förstå hur tolv vuxna svenska missionärsbarn ser tillbaka på sin tid utomlands, och också på sin nuvarande situation, särskilt när det gäller hemhörighetskänsla, kamratrelationer och kristen tro.

Anledningarna att jag har valt just dessa tre områden är att jag sedan min tid i Tanzania funderat mycket över var dessa missionärsbarn egentligen känner sig hemma och vad som gör att de känner hemhörighet i missionslandet och/eller i Sverige. När jag väl valt att fokusera på hemhörighetskänsla upptäckte jag att det är ett område som det forskats en del om när det gäller ”Third Culture Kids”², då under benämningen ”Belonging” (tillhörighet).

Jag tror också att kamratrelationer är viktiga för känslan av hemhörighet. Dessa två områden tror jag alltså påverkar varandra. Därför har jag valt dessa två.

Kristen tro verkar så självklar i ett missionssammanhang. Därför vill jag undersöka om tron är självklar för informanterna. Vad som händer med tron efter vistelsen i missionslandet är också intressant. Ingen av forskarna som sysslar med Third Culture Kids har med kristen tro som en parameter, däremot Kietzman et al som forskar om missionärsbarn som lämnat sina föräldrars tro.³ Eftersom det har forskats så lite om missionärsbarn och kristen tro är detta en intressant infallsvinkel.

Mina specifika frågeställningar är: ”Vad har tiden som missionärsbarn gjort med informantens hemhörighetskänsla, kamratrelationer och kristna tro?” och ”Tillhör alla informanterna automatiskt den större gruppen Third Culture Kids?”

Metoden är analys av tolv semistrukturerade telefonintervjuer, som spelats in och transkriberats, belyst av relevant litteratur: facklitteratur såväl som skönlitteratur och självbiografier. Jag har sökt efter ett barnperspektiv, både i hur informanterna berättar om sin barndom som missionärsbarn, belyst av hur författaren Lennart Hagerfors skriver sin självbiografi utifrån ett barnperspektiv.

I uppsatsen används genomgående termerna missionär, missionärsbarn och missionsland, eftersom de var den gängse benämningen under de årtionden som informanterna vistades utomlands. Missionsland har kanhända en kolonial klang, men det är inte avsikten. Användandet av ordet ”missionsland” gör det smidigare att behålla anonymiteten kring vilket

² Se kapitel 3

³ Kietzman et al 2008

land det handlar om, snarare än att där använda "landet X" e dyl. Ordet "värdland" eller "mottagande land" skulle kunna användas synonymt med "missionsland", men dessa ord kan syfta på vilket land som helst i hela världen. "Missionsland" (ur svenskkyrkligt perspektiv) är ett mer avgränsat begrepp.

Istället för att namnge de olika missionsorganisationerna används i citaten bara ordet "missionsorganisationen". När det gäller de olika samfundet i Sverige används bara ordet "samfundet", med några undantag.

Tre tankestreck inom hakparentes [---] markerar att något är överhoppat i citatet. Tre punkter inom hakparentes [...] markerar att informanten avbrutit sig mitt i en mening. Lutande streck (/) omkring ett ord visar att det ursprungliga namnet/ordet är utbytt till något mer anonymt ord än vad informanten yttrat. *Kursiv stil* (som inte är angivande av titel) innebär att informanten särskilt betonat det ordet i sitt svar i intervjun. xx betyder att ett ord maskerats bort, för att yttrandet ska bli mer anonymt.

Kapitel 3 Forskningsläget

Det har skrivits ganska lite om missionärsbarn, både i Sverige och internationellt. Det finns studier inom området psykologi, särskilt utvecklingspsykologi, psykiatri, sociologi och också inom teologi, närmare bestämt missiologi.

Lois Irene Kunkels doktorsavhandling *Spiders Spin Silk. Reflections of Missionary Kids at Midlife*. har missionärsbarn i fokus. Kunkel framför att endast lite forskning har gjorts kring vuxna MKs (MK = Missionary Kid = missionärsbarn) Hon djupintervjuar tre vuxna missionärsbarn, som var hennes barndomsvänner i Liberia, för att se hur deras tid som missionärsbarn ger återklang i deras liv i medelåldern.⁴

En artikel av Kietzman/Pike/Jones/Lingenfelter: "The Lost MK. A Qualitative Study Exploring the Choice of Some Adult Missionary Kids to Leave Their Parents' Faith"⁵ undersöker vuxna missionärsbarns val att lämna sina föräldrars tro.

Klemens/Bikos: "Psychological well-being and sociocultural adaptation in college-aged, repatriated missionary kids" undersöker också missionärsbarn, men riktar in sig på återanpassning i USA av missionärsbarn i universitetsåldern.⁶ De undersöker psykologiskt välbefinnande och sociokulturell anpassning hos hemkomna missionärsbarn i universitetsåldern i artikeln.⁷

Stephanie Vandricks "'The colonial legacy' and 'missionary kid' memoirs,"⁸ undersöker det koloniala arvet i ljuset av andra missionärsbarns erfarenheter, såsom de porträtteras i deras memoarer. Hon söker efter tecken på samband mellan missionär och kolonialism i deras liv, likaväl som i hennes eget. Sammanlagt undersöker hon 18 memoarer, varav Ruth E Van Rekens klassiker *Letters Never Sent*, ursprungligen från 1988, är en.⁹

Cassandra M Moore har bidragit med *A Sense of Belonging: A Case Study of Adult Missionary Kids*¹⁰. Hon gör tvärtemot vad forskare hittills har gjort. Istället för att studera missionärsbarn från samma land, huvudsakligen USA, spridda över olika "mottagande" länder,

⁴ Kunkel 2000

⁵ *Missiology: An International Review*, Vol XXVI, No 4, October 2008

⁶ *Mental Health, Religion och Culture* Vol 12, No 7, November 2009

⁷ *Mental Health, Religion and Culture* Vol 12, No 7, November 2009

⁸ ed Barkhuizen: *Narrative Research in Applied Linguistics* Cambridge University Press 2013

⁹ Van Reken 2012

¹⁰ Moore 2016

studerar hon missionärsbarn från *olika* länder som vuxit upp i *samma* land, nämligen Kamerun.¹¹ Hon sätter alltså det ”mottagande” landet i fokus, istället för det ”sändande”.

Några studenter i Sverige har skrivit vetenskapliga uppsatser om missionärsbarn, t ex Karin Attefall: *15 missionärsbarn berättar om sin hemkomst till Sverige*.¹² och Christina Halldorf: *Barn och separationer – med fokus på missionärsbarn*.¹³ Båda dessa uppsatser har ett psykologiskt perspektiv. Torsten Åhs har vid Örebro missionskola skrivit examensuppsatsen *Att vara missionärsbarn*.¹⁴

Henrik Wu och Rebecka Koolash undersöker tillhörighet och identitet i sin kandidatuppsats *Life Stories of Swedish Third Culture Kids*.¹⁵

Det finns även en del skrifter utgivna om missionärsbarn. Den tidigaste skriften är icke-vetenskaplig samfundsanknuten litteratur: Anna Fredéns bok *Missionärernas barn* från 1918, där hon grundligt redogör för missionärsbarnens villkor vad gäller skolgång och vad som vore önskvärt att ändra på.¹⁶

I *Svensk Missionstidskrift* årg 74, nr 4 (1986), *Missionärsbarn, DE MÅNGA MÖJLIG-HETERNAS BARN*, finns sju icke-vetenskapliga artiklar om missionärsbarns situation.

I *Svensk Missionstidskrift* årg 78, nr 2 (1990) har Alice Rinell Hermansson skrivit artikeln ”Luftrötter”.¹⁷

I *Svensk Missionstidskrift* årg 79, nr 2 (1991) finns artiklarna ”Rapport från missionärsbarns-seminarium 21/11 1990” (Åkerögården) av Bertil Svensson samt ”Missionärsbarnen – vår oro och vår glädje” av Magnus Lidbeck.¹⁸

Birgitta Johansson har skrivit boken *Barn av 2 världar. En bok om missionärsbarn*.¹⁹ Boken är utgiven av MissionsInstitutet-PMU (Pingstmissionen) och Svenska Missionsrådet och tjänar som en handbok för blivande missionärer, missionsorganisationer och internatskolepersonal i

¹¹ Moore 2016

¹² Umeå Universitet, psykologlinjen, 1992

¹³ Stockholms Universitet, Socialhögskolan 1992

¹⁴ Åhs 1978

¹⁵ Wu & Koolash 2011

¹⁶ Fredén 1918

¹⁷ *Svensk Missionstidskrift* nr 2/1990 årg 78

¹⁸ *Svensk Missionstidskrift* nr 2/1991 årg 79

¹⁹ Johansson 1993

missionsländerna. Den har en utvecklingspsykologisk utgångspunkt och tar bl a upp utveckling, stress och försvarsmekanismer. På baksidan av boken sägs det att boken är unik. ”Svensk mission har bedrivits i mer än 100 år – nu har vi fått en bok som talar om vårt ansvar för missionärsbarnen och deras situation.” Då har man inte tagit Anna Fredéns tidiga bidrag i beaktande.

Svensk vetenskaplig forskning i ämnet ”missionärsbarn” är alltså sparsam. Föreliggande arbete om missionärsbarn ur barnens perspektiv, som vuxna missionärsbarn minns det, fyller därför en funktion.

Third Culture Kids

När det gäller det vidare begreppet ”Third Culture Kids” (TCKs) däremot, finns det mycket forskning, särskilt i den engelskspråkiga världen. Missionary Kids (MKs) klassificeras som en undergrupp av Third Culture Kids”. Andra undergrupper av TCKs är t ex barn till militärer placerade utomlands, barn till affärsfolk boende utomlands och barn till andra vuxna i utlandstjänst.²⁰ Vuxna Third Culture Kids kallas Adult Third Culture Kids (ATCKs).

Dr Ruth Hill Useem (1915–2003), en amerikansk antropolog och professor i sociologi vid Michigan State University, och hennes make John Useem, myntade begreppet ”Third Culture Kids” i mitten av 1950-talet när de tillbringade ett år i Indien för att studera amerikaner som bodde och arbetade som diplomater, missionärer, teknisk biståndspersonal, affärsfolk, utbildare samt mediarepresentanter.²¹

Sociologen David C Pollock (1939-2004) & sjuksköterskan Ruth E Van Reken har forskat länge på Third Culture Kids. Deras bok *Third Culture Kids. Growing Up Among Worlds*²² är ett standardverk på området. Författarna har reviderat sin tidigare upplaga av boken, då kallad *The Third Culture Kid Experience*.²³

Det som den nya upplagan utvecklar är begreppet ”Cross Cultural Kids”, CCKs, vilket är ett mycket vidare begrepp än ”Third Culture Kids”, TCKs. CCKs innefattar, förutom traditionella TCKs, också t ex bi/multikulturella barn, adopterade barn, minoritetsbarn,

²⁰ Pollock & Van Reken 2009 sid 15

²¹ Pollock & Van Reken 2009 sid 14

²² Pollock & Van Reken 2009

²³ Pollock & Van Reken 1999

invandrabarn, flyktingbarn, bi/multirasbarn, osynligt kulturöverskridande barn, gränsbarn samt klasspendlande barn som byter kultur varje dag i sin utbildningssituation.²⁴

En doktorsavhandling om Third Culture Kids är också intressant, eftersom den handlar om flyttningar, tillhörighet, identitet och plats: *'Third Culture Kids': migration narratives on belonging, identity and place* av Rachel May Cason. Det berör min undersökning av missionärsbarns hemhörighetskänsla, men gäller alltså inte specifikt missionärsbarn. 30% av Casons informanter är vuxna missionärsbarn.²⁵

Ett svenskt bidrag till TCK-forskningen är Wu/Koolash' kandidatuppsats: *Life stories of Swedish Third Culture Kids. Belonging and Identity*.²⁶ Den berör också hemhörighetskänslan, men gäller inte heller specifikt missionärsbarn.

Det finns naturligtvis mängder av artiklar om TCKs, men det för för långt att redovisa alla dessa här, eftersom jag i det här arbetet har avgränsat mig till undergruppen ”missionärsbarn” (MKs).

Däremot berör min andra frågeställning TCKs: ”Tillhör alla informanterna automatiskt den större gruppen Third Culture Kids?”

²⁴ Pollock & Van Reken 2009 sid 35

²⁵ Cason 2015 sid 10

²⁶ Saarbrücken 2011

Kapitel 4 Källmaterial, urval och intervjuer

Källmaterialet för magisteruppsatsen består av mobiltelefonintervjuer med tolv vuxna svenska missionärsbarn. Intervjuerna spelades in genom med hjälp av TapeACall-appen i IPhonen och dessutom samtidigt med en diktafon, och det inspelade materialet transkriberades sedan på dator. Utskriften har sedan godkänts av respektive informant.

Alla informanterna har fått ett alias-förnamn för att citatet ska bli så anonymt som möjligt. Alla informanter har fått ge sitt samtycke till att intervjuas samt informeras om alias-förnamn och att deras identitet inte kommer att avslöjas i uppsatsen, inte heller ortsangivelser o dyl som kan avslöja vilka de är.

De informeras också om att uppsatsen, när den blivit godkänd, kommer att delges dem per brev eller e-mail samt att uppsatsen lagras elektroniskt genom Uppsala Universitetsbibliotek.

Antalet med tolv informanter är ett lämpligt omfång, med tanke på de ganska omfattande intervjuerna, där varje intervju i genomsnitt har tagit ca 45 minuter.

Informanterna har utvalts efter följande kriterier: föräldrarna ska ha varit missionärer för i första hand Svenska kyrkans mission (SKM) eller Evangeliska Fosterlands-stiftelsen (EFS). En informant har föräldrar som tjänstgjorde för Svenska Alliansmissionen och en för Pingstmissionen. De flesta har varit i missionslandet under 1980-talet, men två från 1950-70-tal förekommer också. Åldrarna på informanterna är ca 35 till ca 70 år. De flesta återfinns inom åldersspannet 40-45 år.

Missionärsbarnen ska ha bott i missionslandet minst ett år och helst ha varit tolv år och uppåt före hemresan. Detta för att de tidiga tonåren är en viktig brytningstid i livet med många funderingar kring identitet och hemhörighet. Det finns ett par undantag, där informanterna varit åtta respektive elva år vid återkomsten till Sverige. Inga syskon har tillfrågats, eftersom de antagligen skulle känna igen varandras svar, även om de får varsitt alias. Däremot har några gått på samma skola.

Länder som förekommer är Etiopien, Indien, Rhodesia, Sydafrika och Tanzania, dvs länder där SKM och/eller EFS haft missionärer historiskt sett under lång tid. Ursprungligen hade jag som Moore²⁷ tänkt att enbart hitta informanter från *ett* land, i mitt fall Tanzania, men vid närmare övervägande är det en ganska begränsad krets missionärsfamiljer där alla känner alla

²⁷ Moore 2016 sid 8

när det gäller Svenska kyrkan och EFS, och det skulle därför vara svårt att behålla någon sorts anonymitet.

Urvalet har gjorts delvis genom personlig kännedom samt genom tips från missionärer.

Man skulle kunna argumentera att jag enbart borde ha intervjuat missionärbarn som jag inte tidigare kände. Men det har visat sig att det kan vara en fördel med att intervju vuxna missionärsbarn som jag känner. De har haft lätt att öppna sig och berätta. Två av informanterna är däremot helt nya kontakter för mig.

Intervjuerna

Intervjuerna är semi-strukturerade och täcker fjorton områden som alla hänger samman på olika sätt i ett missionärsbarns liv. Utifrån en mindmap med missionärsbarnet i centrum identifierades fjorton områden som viktigast. Dessa områden är (föräldrarnas) kallelse, kristen tro, utresan, hemmet i missionslandet, missionen och också utsändande missionsorganisation, missionslandet, hemhörighetskänsla i missionslandet och i Sverige, kamratrelationer i missionslandet och i Sverige, skolan i missionslandet, det inhemska språket, kön, kolonialism, Sverige samt hemresan. Intervjuerna har en genomsnittlig längd på ca 45 minuter.

Tre områden i intervjuerna - hemhörighetskänsla, kamratrelationer och kristen tro - är i fokus för den fortsatta analysen och diskussionen i uppsatsen, liksom frågan om alla informanterna automatiskt ingår i den större gruppen Third Culture Kids.

Anledning att jag valt att fokusera på hemhörighetskänsla, kamratrelationer och kristen tro är, att jag tror att hemhörighetskänslan är avgörande för hela vistelsen utomlands. Jag tror också att god hemhörighetskänsla och goda kamratrelationer påverkar varandra ömsesidigt. Kristen tro är intressant, eftersom studier kring missionärsbarns kristna tro är så få.

Slutligen kommer jag att i intervjuerna leta efter ”vi-och-dom-språk”, rasism, neokolonialism samt vilka ord som särskilt väl beskriver känslan från tiden som missionärsbarn.

Kapitel 5 Diskussion av litteratur och skrifter inklusive skönlitteratur

En doktorsavhandling av Lois Kunkel: *Spiders Spin Silk. Reflections of Missionary Kids at Midlife*, handlar om missionärsbarn.²⁸

Kunkel avser att tillföra något till MK-litteraturen, framför allt till den sorts MK-litteratur som är av vittnesbördskaraktär. Hon har djupintervjuat tre vuxna missionärsbarn som hon var nära vän med som barn.

Kunkel har själv varit utsatt för sexuella övergrepp som missionärsbarn på internatskola i Liberia. Hela avhandlingen blir lite av egenterapi parat med den väst-afrikanska myten om spindeln Ananse, som styr hela hennes avhandlingsarbete, så att dispositionen blir cirkulär snarare än linjär.

Ananse kommer in inuti Kunkel, genom en konkret händelse som får symboliska övertoner: Kunkel råkar som nyanlännt barn i Liberia svälja en spindel.

What Stella showed me was that Ananse was already inside me; I had already swallowed the spider. I too, had paid a price for my stories and I had a right to tell them.²⁹

Ananse chose me, and like the Hermetic trickster he is, he has shaped the telling of this inquiry all along the way.³⁰

Spindelhistorien är av uppenbarelskaraktär för Kunkel. Det är Ananse som formar avhandlingen (sic!).

Att spindeltemat är så viktigt i avhandlingen tror jag är för att den står för rätten till sin egen historia, att äga sin historia, att ha betalat priset, att därmed ha rätten att berätta sin egen historia, t o m historien om övergrepp, utan att tystas ned av andra, t ex föräldrar och skolhemspersonal. I avhandlingen handlar det även om att berätta om sexuella övergrepp och att få ekonomisk kompensation från missionssällskapet för sina kostnader för terapi. En tanke som är ett föregripande av #metoo-rörelsen och betoningen av vikten att berätta om övergrepp man varit utsatt för och att kräva sin rätt och sitt ekonomiska skadestånd.

Kietzman/Pike/Jones/Lingenfelters undersökning ”The Lost MK. A Qualitative Study Exploring the Choice of Some Adult Missionary Kids to Leave Their Parents’ Faith” inom området missiologi studerar 16 informanter (vuxna missionärsbarn) genom semi-strukturerade

²⁸ Kunkel 2000

²⁹ Kunkel 2000 sid 14

³⁰ Kunkel 200 sid 162

intervjuer kring frågan om deras tro i vuxen ålder.³¹ Tidigare forskning visar att tre faktorer är korrelerade med tvivel, nämligen kvalitén på föräldra/barnrelationen, negativa livshändelser eller stressfaktorer samt dissonans (brist på överensstämmelse) mellan den unga personens uppfattning av religiös undervisning och uppfattning av verkligheten. Denna undersökning bekräftar tidigare forskning. Missionärsbarn som upplevt kognitiv dissonans och en alltför tidig frigörelse från föräldrarna på grund av vistelse på internatskola kan lättare erfara religiöst tvivel.

Kietzman/Pike/Jones/Lingenfelters artikel tangerar min undersökning, eftersom även min studie frågar efter vuxna missionärsbarns relation till kristen tro.

Enligt forskarna är kamp och smärta är det förkrossande temat av dessa MKs liv i missionen. Ingen enskild av dessa tre faktorer kan förklara MKs kamp och smärta. Resultatet är snarare en komplex blandning av många faktorer som gör att MK känner kämpar med smärta utifrån de här åren.³²

Två stora huvudfrågor är: Är den specifika erfarenheten att ha växt upp som MK väsentlig för AMKs (Adult Missionary Kids) förlorade tro? Om så är fallet, hur var deras liv som MK relaterat till deras kamp med den tro de växte upp med?

De tre faktorer som studerades utförligast i den här studien var familjedynamik, stressfaktorer och inkongruens (brist på överensstämmelse).³³

Resultatet var att man upptäckte ett starkt mönster av frigörelse mellan förälder och barn. Stressmarkörer i missionärlivet var bl a frekventa flyttningar, stress relaterad till skolan samt unika stressfaktorer som trauma och övergrepp. Det fanns ett slags passiv försummelse från föräldrarnas sida av MKs. ”You feel like you’re an orphan in you own home.”³⁴ Det fanns också vrede mot Gud i den situationen.

Många föräldrar hade ett underliggande antagande, att eftersom de gjorde Guds verk så skulle också Gud ta hand om deras barn. För MK framstod det som att Gud tydligen var den som hade ansvaret för att MK inte kände sig omhändertagen. Ett MK hade fått höra, att det var ett sådant offer att skicka barnen till internatskola, att de inte hade gjort detta offer för någon annan än Jesus. Detta gör att Gud, treenigheten, och speciellt Jesus, sätts som huvudagerande i denna förödande erfarenhet.

³¹ *Missiology: An International Review*, Vol XXVI, No 4, October 2008

³² *Missiology: An International Review*, Vol XXVI, No 4, October 2008

³³ *Missiology. An International Review* Vol XXVI No 4 October 2008 sid 461

³⁴ *Missiology: An International Review* Vol XXVI No 4 October 2008

En del kände det som om de blev straffade, eller att de var en börda, att de gick att göra sig av med på internatskola. Någon talar om traumat att upptäcka att den inhemska befolkningen, som förmodades vara ”hedningar”, fick vara tillsammans med deras föräldrar, men själva fick det de inte. Det går inte att söka hjälp hos Gud, för i missionärsbarnets föreställningsvärld är det Gud som ligger bakom allt det här.

Hypotes: Ett MKs kamp med tron måste förstås inifrån missionskontexten.

Klemens/Bikos artikel ”Psychological well-being and sociocultural adaptation in college-aged, repatriated missionary”³⁵ visar att det var statistiskt betydelsefulla skillnader mellan MKs och collegestuderande både när det gäller psykologiskt välbefinnande och sociokulturell anpassning. MKs hade lägre psykologiskt välbefinnande och sociokulturell anpassning, vilket tydde på att de hade svårare att anpassa sig till USA vid hemkomsten från utlandet.

MKs hade enligt forskarna svårast med följande poster: att ha ett USA-perspektiv på kulturen; att se saker från en amerikansk synvinkel; att förstå USAs världsbild; att förstå USAs värdesystem; att göra sig själv förstådd. Forskarna intar här en väldigt amerikansk ståndpunkt och förutsätter att det amerikanska är centrum och den självklara normen.

Underligt nog var varken deltagarens ålder, eller antal år utomlands eller antal år sedan återkomsten relaterad till psykiskt välbefinnande eller sociokulturell anpassning för MKs.

Undersökningen visar att om den sociokulturella anpassningen kan förbättras så förbättras också det psykologiska välbefinnandet - en egentligen självklar slutsats (min anm).³⁶

I Stephanie Vandricks artikel ”’The colonial legacy’ and ’missionary kid’ memoirs” i G Barkhuizen (Ed.) *Narrative Research in Applied Linguistics*³⁷ skriver Vandrick om sin undersökning av sjutton missionärsbarns memoarer och hennes egen artikel *Colonial Legacy* från 1999. Hon undersöker sambandet mellan mission och kolonialism.

Hennes syften är dels att åter undersöka sin egen tidigare akademiska självbiografiska uppsats, *Colonial Legacy*, för att återuppta dess tes att hennes egen barndom som missionärsbarn visade på missionens koloniala aspekt på flera sätt. Vandrick vill se om andra missionärsbarn har liknande temata, som stärker sambandet mission-kolonialism.

³⁵ *Mental Health, Religion and Culture* Vol 12, No 7 November 2009

³⁶ *Mental Health, Religion och Culture*, Vol 12, No 7 November 2009

³⁷ ed Barkhuizen 2013

Hennes andra syfte är att visa hur akademiskt arbete påverkas av våra identiteter, som formats av vår personliga och sociala kontext, inklusive barndomsupplevelser.³⁸

Hon slår fast, att självbiografiskt material publicerat i akademiska organ måste vara mer än bara historier. Det måste berättas i ett sammanhang av teori och måste grundas i professionell litteratur, samt komma med poänger och avslöja sanningar.

Hennes resultat är, att memoarerna visade på en slående grad av kolonialt arv.

Ett citat av D B Peters från memoarerna är ironiskt tillspetsat: "schools for missionary kids who were abandoned so that their parents could serve the Lord somewhere else"³⁹

Enligt Vandrick drar de postkoloniala teoretikerna Homi Bhabha och Gayatri Chakravorty Spivak intressanta slutsatser om missionärers och missionärsbarns fokus på det "exotiska": När missionärsbarn fokuserar på vad som är exotiskt (t ex i brev de skriver eller i memoarer), så sätter man sig själv i centrum, som norm, och placerar det exotiska som det annorlunda, "det Andra". Då uppstår ett avstånd mellan "vi" och "dom".⁴⁰ "Det andra" definieras av "det första".

Vandrick menar att det finns alltför många uttalanden eller antydningar om västerländsk överlägsenhet i memoarerna hon har undersökt. Hon sammanfattar med att memoarerna visar några sätt som missionärerna och deras barn ingått i västerländsk kolonialism i icke-västerländska länder.⁴¹

Cassandra M Moore har skrivit examensuppsatsen *A Sense of Belonging: A Case Study of Adult Missionary Kids* vid University of Kent, Brussels School of International Studies. Hon konstaterar att de flesta amerikanska studier gäller amerikanska missionärsbarn som vistats i en mängd olika missionsländer och att slutsatserna ofta är att missionärsbarnen känner sig mer hemma i missionsländerna än i USA.

Moore gör tvärtom. Hon studerar missionärsbarn från sexton olika länder och som har det gemensamt att de vuxit upp i Kamerun. Det "mottagande" landet är den gemensamma nämnaren, och missionärsbarnen har ofta tillbringat mer tid där än i det "sändande" landet. "Why would the sending country be the common denominator, when it is the receiving country

³⁸ ed Barkhuizen 2013 sid 20

³⁹ ed Barkhuizen 2013 sid 30

⁴⁰ ed Barkhuizen 2013 sid 32

⁴¹ ed Barkhuizen 2013

that transforms these children into TCKs.”⁴² Hon undersöker hur vilket förhållande det vuxna missionärsbarnet har både till det ”sändande” landet och till det ”mottagande” landet.⁴³

Moore kommer till helt andra slutsatser än tidigare studier av missionärsbarn från samma ”sändande” land, USA. Tidigare studier har visat att missionärsbarn från USA känner hemhörighet i första hand i det missionsland där de växte upp, alltså det ”mottagande” landet. I Moores undersökning är det tvärtom. Svaren lutar kraftigt åt det ”sändande” landet. Bara 10% anser att de har sin hemhörighet i det ”mottagande” landet.⁴⁴

Skillnaderna beror inte på antalet informanter eller informanternas ålder eller hur lång tid informanterna bott i Kamerun. Den enda skillnaden var att missionärsbarn till endast ett ”mottagande” land studerades, nämligen Kamerun, och det verkar därför som att det ”mottagande” landet är nyckelvariabeln. Hon föreslår därför fördjupade studier som tar med Kameruns politiska och sociala svårigheter i beräkningen, liksom missionärs- och expatkoloniernas isolering i Yaoundé, och också påverkan från internationell skolmiljö. Moore menar att hennes arbete kan belysa den viktiga roll som ”mottagande” länder har på missionärsbarns barndom.⁴⁵

Min reflektion är att beteckningarna ”sändande” respektive ”mottagande” länder riskerar att permanenta synen att ”sändande” länder har något att ge, och ”mottagande” länder passivt tar emot. Det för tanken till att det är den rike och kunnige som ger till den fattige och okunnige.

Henrik Wu och Rebecka Koolash har tittat på tillhörighet och identitet i kandidatuppsatsen *Life Stories of Swedish Third Culture Kids*.⁴⁶ Den handlar inte specifikt om missionärsbarn utan om den större gruppen Third Culture Kids. I sina slutsatser säger de att deras första antagande var fel, nämligen att ”if home is a place, then Sweden may be the home for Swedish TCKs”. Så enkelt var det inte med hemhörigheten. Istället uppger svenska Third Culture Kids att hemma är där familjen är, eller ”där min kudde är”.⁴⁷

⁴² Moore 2016 sid 8

⁴³ Moore 2016 sid 2

⁴⁴ Moore 2016 sid 12

⁴⁵ Moore 2016 sid 19

⁴⁶ Wu & Koolash 2011

⁴⁷ Wu & Koolash 2011 sid 59

När Anna Fredén skrev den samfundsanknutna boken *Missionärernas barn* 1918 var situationen den, att de flesta missionärsbarn skickades hem till Sverige för sin skolgång och missionärsfamiljerna splittrades för lång tid. Detta medför en rotlöshet i tillvaron.

I tro på Gud och hans löften sändes gossen. Han skiljes från far och mor, syskon och lekkamrater för att anträda den farofyllda färden hem till fädernas land, som han så ofta hört talas om. Den späda plantan, som höll på att växa sig stark under främmande luftstreck, ryckes upp och föres över land och hav långt bort till en annan zon. Skall den där slå rot och växa sig fast, eller skall den omsider åter planteras i den jordmån, där den först spirade upp? Eller skall omplanteringen medföra, att den blir rotlös i världen?⁴⁸

Fredén var före sin tid, när hon lät missionärshustrur med barn komma till tals om hur de skulle vilja ordna det för deras barns skolgång. Hennes slutsats är, att det vore bättre för missionärsbarnen om det funnes svenska skolor på missionsfälten, så att barnen inte behövde skiljas från sin familj i årtal och bo inackorderade i Sverige för att kunna gå i skolan.

Man kan lägga märke till att det här är en bok som är lite ”före sin tid” i och med att missionärsbarnens mödrar får komma till tals, och detta tre år före kvinnlig rösträtt infördes i Sverige! Dessutom var det mestadels män som satt i beslutande position inom missionerna då. Detta är en bok av en kvinna, riktad till beslutande män. Kanhända var det på grund av boken 1918 som svenska internatskolor skapades, bl a Kodaikanal i Indien 1924 (nedlagd 1983).⁴⁹

Om missionärsbarnens övergivenhet skriver Fredén:

Missionens Herre gav en gång löftet, att den, som för hans och evangelii skull övergiver fader och moder och barn, skall få hundrafalt igen i denna världen och i den tillkommande evigt liv. Tillhör detta härliga löfte missionärernas barn, fastän de icke ’övergivit’ utan ’övergivits’?⁵⁰

Skönlitterära och självbiografiska verk om och av missionärsbarn finns också på svenska av svenskar. Johanna Nilsson skriver i *Jag är leopardpojken dotter* sin fars berättelse, vilket resulterar i en ”fiktionaliserad biografi”, eller med andra ord en blandning av biografi och skönlitteratur.

Om farmoderns kallelse framför barnen skriver Johanna Nilsson i *Jag är leopardpojken dotter*:

⁴⁸ Fredén 1918 sid 23

⁴⁹ *Svensk Missionstidskrift* nr 4/1986 sid 59

⁵⁰ Fredén 1918 s 99

Hon födde tre barn, men hon var först och främst missionär, inte mor⁵¹

[...] hur hon brinner, brinner, bränner ut sig, bränner sina skepp, bränner relationen med sina barn, sin man, allt för Guds skull, allt för Gud.⁵²

De flesta missionärsbarnsminnen blir aldrig nedskrivna. Ett av få utgivna minnen är Lennart Hagerfors' självbiografiska *Längta hem*, där han bl a skriver om svenska skolan i Pointe-Noire i Kongo-Brazzaville:

Strax före andra världskriget startade Missionsförbundet en internatskola i Pointe-Noire för kongomissionärernas barn. Tidigare hade barnen lämnats i Sverige, antingen hos släktingar eller på barnhemmen Drott och Granås på Lidingö. Nu skulle Guds barnbarn få följa med ut till missionsfältet och bo på internat under skolterminerna och hos föräldrarna på loven. Det skulle ge barnen en bättre förståelse för missionsarbetet, hette det. Som bieffekt kunde de tre gånger om året få glädja sig åt att träffa sina föräldrar.⁵³

Men så lysande var det inte i verkligheten:

Jag såg bara en massa barn som blivit lämnade av sina föräldrar.⁵⁴

När det gäller hemhörighetskänslan i missionslandet upplevde Lennart Hagerfors en händelse som punkterade hemhörigheten i det land han hade vuxit upp. Vid tiden för Kongos självständighet upptäcker han hur okända kongoleser ser på de vita missionärerna och missionärsbarnen. Han börjar känna sig obekväm i landet.

När jag såg dem förstod jag vad allt handlade om: de avskydde oss. De avskydde att vi lekte på deras strand, att vi badade i deras fiskevatten och att vi satte ut en flotte där de brukade kasta ut sina nät. Jag kände att vi var ovälkomna främlingar i kongolesernas land, att det fanns sådana som inte ville ha oss där.

Vi var i deras våld. Det var obehagligt på samma sätt som att se sina föräldrar maktlösa, förödmjukade. Deras fiendskap var ett tyst hot. [---] Söndagen därpå var flotten borta.⁵⁵

Mycket av det som den här undersökningens tolv informanter talat om i intervjuerna finns också beskrivet i Hagerfors självbiografiska roman. Informanterna har liksom Hagerfors talat om separationer och avsked.

⁵¹ Nilsson 2006 sid 38

⁵² Nilsson 2006 sid 38

⁵³ Hagerfors 2003 sid 104

⁵⁴ Hagerfors 2003 sid 105

⁵⁵ Hagerfors 2003 sid 150

Om de ständiga separationerna från föräldrarna och syskonen och Sverige skriver Hagerfors:

Ändå var allt annorlunda. Det var en ny tid, alla var några år äldre, den heroiska missionstiden var på väg att bli historia. Avskeden var inte längre patetiska och hjältemodiga högtider, ungefär som begravningar, de var mer som sjaskiga skilsmässor. Det var mer olust än sorg, mer skam än hjältemod. Avstånden i världen hade börjat krympa, tillvaron var sakligare, känslomheten hölls på plats. Ingen tackade Gud för missionskallelsen, ingen bad om Guds välsignelse och tröst. Ingen tog upp 'Gå, säningsman gå!' Ingen grät.

Detta avsked var i en bemärkelse värre än det första. Då, fem år tillbaka, flödade känslorna, gråten släpptes ut, trons tröst och börda sjöngs i toner och formades till böner, händer klamrade sig fast vid varandra. Nu var allt tilltäppt, kontrollerat, behärskat. Jag vände mig bort från allt, ville inte delta en gång till i dessa ständiga avsked.⁵⁶

I de tidiga tonåren behöver missionärsbarnet Lennart Hagerfors välja var han ska ha sin hemhörighet. Kanske ligger händelsen med flotten till grund för hans beslut.

För mig väntade något annat i Sverige. Kongo var inte min framtid. Kongo var min barndom. Det gällde att bestämma sig för en framtid – och jag bestämde mig för Sverige.” [- - -] ”Det fanns inget kvar för mig i Kongo. Svenska skolan hade ingen undervisning för tredje året i realskolan, landet och kyrkan var fria och mamma och pappa hade bara några år kvar som rådgivare och lärare. Jag hade just fyllt fjorton och jag ville inte längre vara ett barn. Jag ville hem till Sverige och bli en vanlig svensk tonåring.⁵⁷

Väl i Sverige förtränger han barndomens Kongo och har heller ingen bild av framtiden. Han menar att han var afrikansk i sin tidsuppfattning: bara nuet existerar. I sin följande självbiografiska bok *Komma bort* skildras hur han korta stunder kan få kontakt med missionärsbarnet inom sig:

Men oftast var det kongolesiska pastor på tillfälliga besök som Missionsförbundet placerade bland oss missionärsbarn. Jag pratade kikongo med dem och språket förde mig tillbaka till den förlorade barndomen, en värld helt oskild från det moderna Sverige. Jag förvandlades för ett ögonblick till den jag tidigare varit.⁵⁸

Att plötsligt leva familjeliv i Sverige med föräldrar man inte träffat på flera år, är minst sagt knepigt för Hagerfors.

De /föräldrarna/ kryddade sina meningar med kongolesiska ord. Deras ord drev mig från det moderna Sverige tillbaka till ett förflutet som kändes oändligt avlägset. Jag fick svårt att prata

⁵⁶ Hagerfors 2003 sid 254-255

⁵⁷ Hagerfors 2003 sid 286

⁵⁸ Hagerfors 2009 sid 81

med dem, försökte finna ett språk mellan drottjargongens cynismer och barndomens lillgamla fromheter, men fann inget och blev stum. Jag hade inget att säga dem. [- - -] ⁵⁹

Mellan oss syskon och våra föräldrar fanns också mer grundläggande hinder: de båda stora Tystnaderna. Vår fråga: varför lämnade ni oss? Deras fråga: varför är ni inte frälsta? Frågorna var så stora och hjärtslitande att det inte uppstod ett enda ögonblick under de följande tio åren som förmådde bära fram dem. Hade man nämnt dem skulle våra liv ha störtat samman. ⁶⁰

Hemhörighetskänslan i Sverige var inte självklar.

Nu skulle jag på nytt försöka bli svensk. Denna gång med hjälp av mamma och pappa som just kommit från den kuperade savannen kring Musana och själva var främlingar i det svenska sextioalet. ⁶¹

I Kongo hade jag jublande förenats med mamma och pappa under loven. Jag hade längtat efter att bli en del av deras liv på missionsstationen. I Västerås försökte Ingemar och jag bli vanliga svenska tonåringar medan mamma och pappa försökte leva som fromma svenska missionsförbundare. Den enda arena vi hade att mötas på var en plats tom på gemensamma erfarenheter: vårt hem. Trots att vi bodde i samma lägenhet befann vi oss mentalt sett i olika världar. Det enda som förenade oss var minnena från livet i Kongo. Och dem pratade vi sällan om.

Vi hade levt åtskilda för länge, och längtat för mycket efter varandra. ⁶²

Om sin förlorade barnatro skriver Hagerfors:

Även om jag aldrig led av långvarig ångest över tidens och rummets oändlighet och dödens obönhörliga makt, upplevde jag varje dag att jag i grunden var övergiven. Jag saknade min barnatro. ⁶³

Om bristen på hemhörighet säger han:

Mitt ursprungliga hem på Ngouedi i Kongo är en förlorad värld och finns bara i minnet. Och något hem i Sverige har jag aldrig funnit. ⁶⁴

Så räknat blir det trettio gånger jag bytt hem från födelsen till dess jag tog studenten som tjugoåring. ⁶⁵

⁵⁹ Hagerfors 2009 sid 99

⁶⁰ Hagerfors 2009 sid 99

⁶¹ Hagerfors 2009 sid 99

⁶² Hagerfors 2009 sid 114

⁶³ Hagerfors 2009 sid 127

⁶⁴ Hagerfors 2009 sid 230

⁶⁵ Hagerfors 2009 sid 231

På Ngouedi missionsstation i Kongo Brazzaville bedömer jag att man levde i en ”Third Culture”, utifrån vad Hagerfors berättar i *Komma bort*:

På missionstationen var svenskheten inbäddad i kongolesiskt liv och kongolesiska sedvänjor. Där levde jag varje dag i en kulturblandning som var häpnadsväckande. Jag smakade stekta råttor och plockade i mig levande flygmyror med kompisarna innan jag åt kockens goda plättar, ’biplättar’, som de kallades på ’kisvenska’, kongolesernas namn på vårt språk. Inte bara de svenska och kongolesiska världarna flöt samman utan också språken. Dagligen blandade vi upp svenskan med mer uttrycksfulla kikongoord: ’vibidila’ istället för tålmod, ’ngitokolo’ istället för märkligt, ’vindomoka’ för oreda, ’majela’ för klurig lösning. En vanlig flasköppnare kallade vi – med tre språk ekande i ordet – för ’sibolator’ eftersom öppna heter ’sibola’ på kikongo. Även franskan fick bidra med bra uttryck.⁶⁶

Yngve Frykholm skriver i *Min far var missionär* om en splittrad familj när missionärsbarnen i tonåren lämnades kvar i Uppsala för skolgång:

Pappas fromhet och intensiva engagemang i missionärstjänsten kunde nog ibland skapa en viss distans mellan honom och den snabbt växande barnskaran. På den tiden gällde regeln, att barnen skulle skickas hem eller lämnas kvar i Sverige strax innan de fyllt 12 år. I olika omgångar lämnades allt fler av oss syskon kvar i Uppsala, och några av oss hade väl stundom svårt att förstå den överväldigande kallelsetrohet som så självklart tycktes beredd att vidkännas offret av en splittrad familj.⁶⁷

Per Brandström berättar om hur viktig för honom kamratrelationerna med hans inhemske vän Kibela är i *Kibela – hör jag ännu din röst*:

Kibela, hör jag fortfarande din röst? Vem var du och vem var jag?

Jag var tio år när vi tog avsked då när jag med mina föräldrar och min syster reste till Sverige efter första periodens slut. Du var något, kanske ett år, äldre än jag. Jag hade känt dig i knappt fyra år. Du kom till missionsstationen och började arbeta som hönspojke under första året vi var i landet och när vi kom tillbaka efter Sverigevistelsen bodde vi på olika platser och sen, när du var i mellantonåren, tog du ditt liv och fanns inte mer. Ändå fanns du alltid kvar. Något av dig, fast åren blivit många, har alltid funnits kvar inom mig.

Du var min bro till en främmande och för mig alldeles okänd värld. Du gick före och visade vägen. Tillsammans med dig kände jag mig trygg. Jag lärde mig ord av dig, hur man hälsade hur man talade och hur man höll eller rörde sina händer när man hälsade och talade. Jag såg på dig och gjorde som du. Den mat du åt kunde jag äta, de vilda frukter och bär du plockade och åt kunde jag plocka och äta och dit du gick kunde jag gå.⁶⁸

⁶⁶ Hagerfors 2009 sid 233-234

⁶⁷ Hofgren 1970 sid 19

⁶⁸ Brandström 2016 sid 212

Svensk Missionstidskrift: Missionärsbarn – de många möjligheternas barn är ett temanummer om missionärsbarn och innehåller sju artiklar om missionärsbarn.⁶⁹

I artikeln ”Jag vill ha både smultron och mimosa – Om själens sprickor och broar mellan kulturer” av Birgitta Walldén läser vi om en missionärsbarnstillvaro under 1950-talet.⁷⁰

Walldén fastslår att det oundvikligen ligger en kluvenhet i att vara missionärsbarn. Hon talar om det som att ha inbyggda sprickor i själen. När hon var åtta år stod hon inför en avgrund: att bli lämnad av sin mamma på internatskola. Hon menar att ångesten för att bli lämnad kvar kan ha utlöst den häftiga sjukdom hon drabbades av vid tidpunkten för lämnandet. Hon antyder att missionärsbarnslivet är fullt av ”klyftor och oförenligheter” och att man som barn alltid längtade efter något annat.⁷¹ När hon var på internatskolan längtade hon till föräldrarna, och hon längtade till Sverige och släkten. Och hon levde ständigt i skräck för separationen som oundgängligen skulle komma. ”Att skiljas är att dö en smula”, citerar hon. (ursprungligen franskt ordspråk, min anm)

De ”klyftor” hon talar om är geografiska, kulturella, sociala och andliga. Internatskolan var ”*mycket svensk*”. Walldén observerar att ”inga svenskar är så fosterländska som utlands-svenskar”.⁷²

Hon betonar också vikten av att bearbeta upplevelserna i barndomen, särskilt om man vuxit upp med ”inre sprickor”. Men hon summerar att hon trots allt inte skulle vilja vara utan den erfarenhet som missionärsbarnstiden utgjort. Brobyggare mellan kulturer behövs. Men för att bli en brobyggare måste man ”hitta broar över klyftorna i den egna tillvaron och medicin för den egna själens inbyggda sprickor”.⁷³

Artikeln ”Att våga se. Om missionärsbarnens situation” av Mia Melin i *Svensk Missionstidskrift*,⁷⁴ skriver Melin utifrån en utvecklingspsykologisk utgångspunkt, och hänvisar bl a till Patricia Rosén-Sandahl och Alice Miller. Hon påminner om att missionärsbarn först och främst är just barn, med mycket gemensamt med andra barn. Det som är speciellt med missionärsbarn är att de byter miljö mellan olika kulturer. Det behöver inte vara uppslitande,

⁶⁹ *Svensk Missionstidskrift* 4/1986 årg 74

⁷⁰ *Svensk Missionstidskrift* 4/1986 årg 74 sid 1-11

⁷¹ *Svensk Missionstidskrift* 4/1986 årg 74 sid 5

⁷² *Svensk Missionstidskrift* 4/1986 årg 74 sid 6

⁷³ *Svensk Missionstidskrift* 4/1986 årg 74 sid 11

⁷⁴ *Svensk Missionstidskrift* nr 4/1986 årg 74 sid 12-21

förutsatt att barnet har en trygg relation med föräldrarna och har fått utvecklas i trygghet utan svåra separationer.

Hon menar att det är barnet som har det svårast vid separationen från föräldrarna i samband med internatskolevistelse, för barnet är inte motiverat inifrån sig självt till separationen. Och känslomässigt har barnet ”inga möjligheter att förstå, att föräldrarna – om de älskar det – faktiskt kan välja att lämna bort det [---]”. I vår kärlek till barnen står vi inte ut med att se att vi gör barn illa, och därför försöker vi ofta bortförklara det.⁷⁵

Melin tar också in Gud och kallelsen i bilden. En del människor resonerar, att Gud tar hand om problemet, eftersom Han har kallat dem. Men Gud begär inga sådana offer, anser Melin.

Melin kommenterar också bortträngningsmekanismer. Det svåra trängs bort av barnen. Men det finns ett pris att betala, och det är missionärsbarnet som får betala det priset.

Ytterst är det naturligtvis ett pris som varken föräldrarna/missionärerna eller deras barn borde betala – utan samfunden.⁷⁶

Melin konstaterar att de flesta av missionärsbarnen inte blir missionärer och att en del tar avstånd helt. Avslutningsvis säger Melin:

Det kan aldrig vara en bra lösning, att föräldrar tvingas välja mellan sin kallelse och sin önskan att leva tillsammans med sina barn, så länge de behöver det.⁷⁷

Artikeln ”Missionärsbarn från Zululand” av Axel-Ivar Berglund ger exempel på ett missionärsbarn som fötts i missionslandet och helt identifierar sig som afrikan i andra generationen. Hans familj reste till Sverige efter 18 år i Sydafrika, och fann att de inte hörde hemma i Sverige längre. Släktingarna och Axel-Ivars föräldrar hade inte längre någonting att säga varandra. ”Deras ’hemma’ och deras ’anhöriga’ var Zululandets folk.”⁷⁸

Artikeln ”Missionärsbarn i föräldraperspektiv” av Per-Åke Wahlström bygger på samtal han haft med vart och ett av sina barn om den tid de tillbringat i Kongo 1967-69. Alla deras första minnesbilder var positivt laddade, men det fanns negativa saker, som att de båda äldsta barnen sändes till internatskola åtta mil bort. Vid närmare analys förstår Wahlström att förberedelsen inför utresan var mycket bristfällig för barnen. Men genom att utresan uppsköts p g a

⁷⁵ Svensk Missionstidskrift nr 4/1986 årg 74 sid 17

⁷⁶ Svensk Missionstidskrift nr 4/1986 årg 74 sid 18

⁷⁷ Svensk Missionstidskrift 4/1986 årg 74 sid 19

⁷⁸ Svensk Missionstidskrift 4/1986 årg 74 sid 31

statskuppöversök i Kongo, fick barnen möta en ny kultur i Belgien och också gå i skola där en höst, vilket gjorde att de fick tillfälle att lärde sig en hel del franska.⁷⁹

Det var även negativt att komma till Sverige igen för de båda sönerna. Den ena sonen blev retad i skolan.

Torsten Åhs delar i SMT med sig av ett utdrag ur sin examensuppsats vid Örebro Missions-skola, "Att vara missionärsbarn – utdrag ur en uppsats". Även här kommer de många flyttningarna in. Uppsatsen riktar sig till församlingsfolk i allmänhet och till missionsintresserade i synnerhet. Den bygger på 82 enkätsvar, dvs 67% svarsfrekvens. Åhs spekulerar i att de 33% som inte svarade skulle inrymma dem som idag inte räknar sig som kristna, men det ser jag inget belägg för.⁸⁰

Åhs ställer frågan, om missionsuppgiften bara är föräldrarnas, eftersom 60% inte hade fått vara med och besluta om utresan. I en undersökning bland missionärer och inhemska medarbetare i Etiopien betonade etiopierna att det är viktigt att barnen är med och fattar beslutet om utresa. De menade också att hela familjen måste vara kristen och uppleva samma kallelse.

Om tjänstgöringsperioderna yttrade sig ett missionärsbarn:

Perioderna skulle vara tvååriga, och sedan skulle ingen få sitta med i Örebromissions styrelse, som inte har prövat på att vara ute i ett missionsland. Det är mer påfrestande än vad dom tror, dom där tanterna och gubbarna.⁸¹

Åhs kommer med förslag i åtta punkter. Punkt nummer sju lyder: "Barnen (under 18 år) bör aldrig stanna kvar i Sverige, när föräldrarna åker ut."⁸²

Åhs avslutar med, att familjens alla problem är missionens problem.⁸³

Gudrun Torstendal har i SMT 4/1986 årg 74 skrivit artikeln "Med barnens bästa för ögonen."⁸⁴ Hon ger en översikt över ekonomin bakom svenska skolor i utlandet. 1964 års utredning "Skolgång borta och hemma" (SOU 1966:55) såg rätten till svensk undervisning utomlands som ett *rättvisekrav*.⁸⁵ Utredningen förordar att det för hela utbildningskostnaden

⁷⁹ Svensk Missionstidskrift 4/1986 årg 74 sid 32-39

⁸⁰ Svensk Missionstidskrift 4/1986 årg 74 sid 40-54

⁸¹ Svensk Missionstidskrift 4/1986 årg 74 sid 47

⁸² Svensk Missionstidskrift 4/1986 årg 74 sid 53

⁸³ Svensk Missionstidskrift 4/1986 årg 74 sid 54

⁸⁴ Svensk Missionstidskrift 4/1986 årg 74 sid 55-58

⁸⁵ Svensk Missionstidskrift 4/1986 årg 74 sid 56-57

skulle utgå statsbidrag. 1974 års utredning (SOU 1977:21) ser annorlunda på tillgången till svensk undervisning i utlandet. I 1974 års utredning ser man det som en *social förmån*, ungefär som barnbidrag. Slutsatsen i SOU 1977:21 blev att ”därmed synes inte heller några reella skyldigheter för samhället föreligga för utomlands bosatta svenskar.”⁸⁶ Följden blir att det är missionsvännerna som betalar i form av gåvor till svenska skolor för missionärsbarn. Torstendal menar, att missionärsbarnen är en tillgång för det svenska samhället och att detta ”borde visa sig i form av bättre statsbidrag till undervisning, när de befinner sig utomlands [...]”⁸⁷

Boken *Barn av 2 världar* av Birgitta Johansson har ett tydligt barnperspektiv och betonar barnens roll redan i rekryteringsprocessen. Den tar också upp barnens behov i förberedelserna för utresa och under perioden utomlands. Ett avsnitt ägnas åt olika skolalternativ, ett annat reflekterar över barn på internatskolor i missionsländerna och separation. Hon säger: ”Missionärsbarnets liv präglas av oerhört många avsked från människor som de kommit nära.”⁸⁸. Vikten av att utveckla det svenska språket och att lära sig om svenska seder och bruk berörs också. Hon skriver också om återkomsten till Sverige samt det vuxna missionärsbarnet. Utgångspunkten är utvecklingspsykologisk, med referens till bl a Erik H Erikson, samt till Johan Cullberg. Bilagor är avsnitt om barns utveckling, barn och stress samt försvarsmekanismer.

⁸⁶ *Svensk Missionstidskrift* 4/1986 årg 74 sid 57

⁸⁷ *Svensk Missionstidskrift* 4/1986 årg 74 sid 58

⁸⁸ Johansson 1993 sid 41

Kapitel 6 Intervjusvar om hemhörighetskänsla, kamratrelationer och kristen tro

Missionärsbarn är inte en homogen grupp. Förhållandena för missionärsbarnen ser olika ut, bl a beroende på vilken världsdel och vilket land de kommer till, eller är födda i, hur det politiska och ekonomiska läget är där, hur länge de stannar och hur skolgången är ordnad för dem.

Det varierar också beroende på vilket årtionde vi talar om. Nuförtiden har inte Svenska kyrkan och Evangeliska Fosterlandsstiftelsen (EFS) så många missionärer, eller ”utsända” i internationellt arbete, (Svenska kyrkans internationella arbete har ca 15 vuxna utsända) och hos EFS är bara någon eller några barnfamiljer. Men i mitten av 1980-talet, när de flesta av informanterna bodde i missionsländerna, såg det annorlunda ut. Svenska kyrkans mission hade över hundra och EFS nästan hundra missionärer i missionstjänst, varav många var barnfamiljer. Då kunde det finnas flera missionärsfamiljer på samma ort och ganska många i samma område eller stift.

Missionärer är inte heller någon homogen grupp. Under 1980-talet, då de flesta av informanterna var missionärsbarn utomlands, representerade deras föräldrar en mängd yrken, men de kallades alla missionärer och missionärssändes från sin respektive hemförsamling av det stiftets biskop. Yrken som var representerade var bl a diakon, präst, läkare, lärare, ekonom, förskollärare, socionom, byggnadsingenjör, sjuksköterska, barnmorska, vårdlärare, arbetsterapeut m fl yrken. Svenska kyrkan och EFS hade sedan 1970-talet en gemensam missionärsrekrytering, ICS, senare kallad Kyrkans Utlandsrekrytering, med gemensamma sökprofiler och antagningskriterier för missionärer.

En del missionärsbarn i den här studien är födda i missionslandet och har bott där kontinuerligt till mitten av tonåren, en del har varit ute från skolåldern till tonåren, någon har bara varit ute några få småbarnsår och sedan något år i tonåren igen. En del har skickats till svensk internatskola från sju års ålder och kommit hem varannan helg, andra har varit hela terminer på internatskola utan att komma hem. Ibland har familjen splittrats helt, så att äldre syskon skickats ensamma hem till Sverige för gymnasieskolgång medan yngre syskon går på *olika* internatskolor i missionslandet och bara föräldrarna bor i det gemensamma hemmet.

6.1 Hemhörighetskänsla

Hemhörighetskänsla i missionslandet

Vad gör då tiden som missionärsbarn med hemhörighetskänslan hos de här barnen? Först ska vi undersöka informanternas hemhörighetskänsla i missionslandet. Som ingång i detta citerar jag författaren Lennart Hagerfors, som uttrycker så välformulerat ett missionärsbarns längtan till hemmet i sin självbiografiska roman *Längta hem. Om ett missionsärsbarn i Kongo*:

Det är grundackordet för den längtan som följt oss missionärsbarn på internat och elevhem. Detta mollackord har transkriberats till olika tonarter, men alltid funnits där i våra liv. Världens centrum ligger någon annanstans. Inte här, men långt där borta. Det verkliga livet, där man borde vara och där allt blir meningsfullt och helt, finns någon annanstans. Här, där man befinner sig, är alltid ett provisorium.

Min längtan var ett tomrum, den gröpte ur mig, gjorde mig grubblande. Jag betraktade mig själv som ett ensamt barn i en kringstridd värld. Världen var fylld av längtanslinjer, ett slags vågor av mental energi. De gick mellan kuststaden Pointe-Noire och det inre av Kongo, de gick mellan Kongo och Sverige, mellan människor och Gud, mellan mamma och pappa och mig själv. [---] Alla andra hade ett hem. Hemmet var som en tjock punkt på en karta. Själv hade jag bara längtanslinjerna. Det gällde att så gott det gick göra sig hemmastadd i dem.

Eftersom mamma och pappa ständigt flyttade mellan olika missionsstationer blev ”hem” inte en plats på jorden utan en närhet till människor och ting. Hemma var den plats där mamma och pappa för tillfället befann sig, där vi hade våra släktfotografier och våra cyklar.

Genom mörker, över floder och hav, genom skogar, över savannens slätter eller snöiga svenska åkrar löpte min hemlängtan längs dessa längtanslinjer likt obesvarade telefonsamtal. Jag visste att det fanns någon i andra änden som ville lyfta luren – men att denne var sysselsatt med missionskallelsen.⁸⁹

Hur har då hemhörighetskänslan varit för informanterna?

Hemma - i missionslandet:

För ett par informanter, som vuxit upp i missionslandet och bott många år där, är ”hemma” i missionslandet medan Sverige är okänd mark. De uttrycker båda att de inte visste av något annat ”hemma” än hemmet i missionslandet.⁹⁰

För ett par av missionärsbarnen är hemmet i missionslandet åtminstone ”tillfälligt hemma”, som en av informanterna uttrycker det. Nils, t ex, tillbringade åtta av sina första elva år i missionslandet. På frågan om Sverige fortfarande var hemma för honom, eller om det var

⁸⁹ Hagerfors, 2003 sid 57-58

⁹⁰ Intervju med Alexander 2017-10-17 och med Sara 2017-10-20

missionslandet, svarar han, att de pratade alltid om att ”åka hem till Sverige”, och det är klart att Sverige var hemma på ett sätt. Samtidigt blev missionslandet hemma. Han säger:

Men jag tror att jag under åren i /missionslandet/ var väldigt medveten om att ’det här är inte där vi kommer att vara, utan det var ju mer tillfälligt hemma’.⁹¹

Men han säger samtidigt att

...det fanns ju inget ’hemma’ som var ’mitt’ hem att komma tillbaka till i Sverige.⁹²

Bland dem som anger missionslandet som ”hemma” säger t ex Eva:

Men det är väldigt starkt och djupt kopplat i mig, det här med dofter och ljud och känslan av varmt mörker, och grodor och regn mot plåttak [...] Om det är ens identitet, det vet jag inte. Jo, det är det väl! Ens känsla av att vara hemma. Definitivt. Och den grundlades absolut där. Det är liksom det allra innersta i mig som grundlades där och som sedan förstärktes av våra sex och ett halvt år i det andra missionslandet.

Och jag längtar alltid tillbaka dit. Den här längtan efter Afrika, eller ja, det andra missionslandet, eller den delen av min identitet som finns där, den bär jag med mig, den finns hos mig. Den har funnits hos mig så länge jag har kunnat minnas, och jag har aldrig känt en lika stark längtan till Sverige, när jag varit i Afrika. Min längtan till Afrika är mycket starkare än min längtan till Sverige.⁹³

Olivia bodde i missionslandet mellan tio och fjorton års ålder. För hennes familj blev staden X i missionslandet snabbt hemma. De hade lämnat hemmet på den ort där de bodde redan före föräldrarnas missionsutbildning, så när de flyttade in i staden i missionslandet var det nästan ett år sedan de lämnade hemorten i Sverige. Så det var staden X i missionslandet som var hemma då.

Karin har bott i missionslandet mellan elva och femton års ålder. Hon kom snabbt in i landet och gjorde staden Y till sin hemort. Familjen blev snabbt en del av missionslandet och hela familjen var involverad i hela samhället och delaktiga. De försökte bli en del av landet och för Karin har alltid Y varit hemma. Familjen lämnade Sverige med tanken att ”nu flyttar vi”, kanske för gott. Det var hemma, det var tanken redan när de lämnade Sverige.⁹⁴ Hon säger:

Jag har alltid varit ganska rädd och försiktig och aldrig känt mig hemma i Sverige, fast jag är svensk... och där direkt så kände jag mig bara *hemma*. Man var fri att gå och vara den man

⁹¹ Intervju med Nils 2017-10-22

⁹² Intervju med Nils 2017-10-22

⁹³ Intervju med Eva 2017-10-15

⁹⁴ Intervju med Karin 2017-10-12

[---] man fick vara sig själv, och jag kände mig alltid välkommen och man var aldrig ensam.
[---] Nej, jag kände mig väldigt fri och ja, det var fantastiskt, faktiskt.⁹⁵

Hemma – i Sverige:

För några är Sverige ”hemma”, särskilt för dem som bara varit i missionslandet ett eller ett par år. En informant fick en rejäl kulturchock när han anlände till missionslandet:

Jag och min bror och jag åkte faktiskt på en tvåveckors språkkurs [---] så då var jag *helt* kulturchockad när jag kom där. Så mina övningsmeningar handlade om att ’kocken är duktig’ och ’jag måste sova’. Det var bara äta, sova, överleva. Det var ju en väldig kulturchock, förstod jag i efterhand.⁹⁶

Hemma – ingenstans:

För åter andra finns det inget riktigt ”hemma” alls. Sverige är *föräldrarnas* ”hemma”, men behöver inte nödvändigtvis ärvas av barnen som ”hemma”, särskilt om barnen inte vistats särskilt mycket i Sverige. Istället drabbas missionärsbarnet av rotlöshet.

Marie har tillbringat tio av sina första sjutton år i missionslandet. För henne är ”hemma” varken missionslandet eller Sverige. Hon definierar hemhörighet under sin uppväxt som den plats där föräldrarna för tillfället bodde. Och i föräldrahemmet var det förhållandevis svenskt.⁹⁷

”Hemma” är där föräldrarna för tillfället bor – Wu/Koolash har träffat på en liknande definition: ”...home as where one’s pillow is.”⁹⁸

Hemma – både i missionslandet och i Sverige:

En av informanterna kallar både missionslandet och Sverige som ”hemma”. Hon uttrycker det som att man känner att man tillhör två världar.⁹⁹ Hemhörighetskänslan i missionslandet kan dröja kvar trots lång bortovaro från missionslandet.

Om missionärsbarnet tillbringat ett antal barnaår i landet och formats i sin utveckling av missionslandets människor och språk är det troligt att missionslandet blir ”hemma” och Sverige ”borta”. Just språkfärdigheten i det inhemska språket är viktig för hemhörighetskänslan (Kristina och Eva). Kamratrelationer i missionslandet var också viktigt för hemhörighetskänslan (Sara).

⁹⁵ Intervju med Karin 2017-10-12

⁹⁶ Intervju med Johan 2017-10-17

⁹⁷ Intervju med Marie 2017-10-15

⁹⁸ Wu Koolash 2011 sid 59

⁹⁹ Intervju med Gunilla 2017-10-19

Hemhörighetskänsla i Sverige

Hemhörighetskänsla i Sverige efter återkomsten kan vara nog så knepigt för en del.

Sverige är *definitivt inte* hemma:

Kristina, född och uppvuxen till femton års ålder i missionslandet, fick frågan: ”Hur kändes det att komma hem som femtonåring sen då, och börja en ny tillvaro?” Hon reagerade omedelbart på ordvalet ”komma hem”:

Ja, för mig är det intressant, du sa ’komma hem’. För mig är det *inte* ’komma hem’. [- - -] att det var ju inte alls *hemma*. Jag hade ju hört talas om Sverige och jag hade ju varit här på besök, men det var ju inte hemma, det var konstiga människor, konstig kultur. [- - -] De första sex månaderna hade jag jättesvårt att anpassa mig till Sverige. [- - -]

Jag skulle vilja ha en fot här och en fot där. Och det kanske blir så. Det kanske blir så en dag.¹⁰⁰

Kristina känner sig både trygg och rotlös på samma gång.

Jag kan ju säga att jag känner mig trygg i Sverige men jag är ju aldrig [...] Jag har inga *rötter* här.¹⁰¹

En informant uttrycker det så här:

Jag har alltid vänt mig emot att folk har sagt ’hem till Sverige’. Det kan jag fortfarande inte identifiera mig med, utan det är nånting som reagerar väldigt mycket inuti mig mot uttrycker ’hem till Sverige’. Det är fullständigt irrelevant för mig. Utan ’till Sverige’. Jag kom *bort* när jag kom till Sverige, jag kom inte hem alls. Och det där ställde till väldigt mycket förvirring för mig, i många år. Och alltså då menar jag framåt jag var trettiofem-fyrtio, säkert, innan jag fick ordning på det där, förstod vad det handlade om.¹⁰²

Om familjens splittring med boende på olika håll och om sin egen rotlöshet och rastlöshet säger hon:

Vi har nog varit en *splittrad* familj, tycker jag. Det är min bild av det. Och för mig har det ju varit att jag har flyttat väldigt mycket, och flyttat många gånger och bott ganska kort tid på varje ställe. Jag har räknat ut, att när jag fyllde sjutton år, då hade jag flyttat över *tjugo* gånger. Jag hade bott i fyra länder i två världsdelar, när jag var *sjutton* år. Och då menar jag inte ’flytta från det ena huset till det andra’, utan jag menar flytta från det ena sammanhanget till det andra, från den ena orten till den andra. [- - -] Det har gjort mig väldigt *rotlös*, väldigt *rastlös*. Rotlös och rastlös. Lite *orolig*. Det har gjort att jag har svårt att hantera osäkerhet. Jag vill gärna veta: ’Hur

¹⁰⁰ Intervju med Kristina 2017-11-08

¹⁰¹ Intervju med Kristina 2017-11-08

¹⁰² Intervju med Eva 2017-10-15

länge ska jag stanna här då?' Jag har alltid [...] jag står alltid med ena foten på väg ut. Det gör jag fortfarande.¹⁰³

Det är inte bara känslan och längtan som drabbar när man kommer till Sverige. Det kan också vara en chock hur allting fungerar i Sverige. Eva var sjutton år när hon kom till Sverige för att gå gymnasiet.

Sen var det *svårt*. Jag var ju sjutton år och därmed omyndig och visste ingenting om hur det svenska vuxensamhället fungerar, hade ingen *aning* om hur man betalar räkningar t ex, eller ens *att* man ska betala räkningar. Men det märkte jag ju. Och sedan var /missionsorganisationen/ väldigt dålig på att fånga upp oss som bodde sådär.¹⁰⁴

Efter fem-sex år i Sverige kände sig Eva fortfarande så rotlös.¹⁰⁵ Det psykologiska arbetet med att få sina ”två världar” att gå ihop skymtar fram i flera av informanternas berättelser, särskilt Evas. Det är bl a detta Walldén talar om i sin artikel.¹⁰⁶

För flera informanter har det tagit många år innan de känt sig svenska. Elina berättar:

Jag har fått ägna ganska många år åt att få ordning på mig själv. Det har varit turbulenta år. [...] Och jag kan *inte* påstå att mammas och pappas arbetsgivare har varit något som helst stöd [...]

Då hade jag precis börjat gräva i att min identitet inte är riktigt *hel*. Det finns ju nånting som *fattas* i mig. /Det inhemska språket/ är en bra slags metafor för det här, för missionslandets språk finns inne i mig, men jag har inte tillgång till den. Det är vilande. Och när jag hör folk prata /språket/, så blir jag jätteglad, för jag känner igen det och jag får *väldigt* mycket tankar och känslor som bara aktiveras så här. Kan det vara så, att det här är en bit av mig själv som jag behöver ha, som behöver vara aktiv? Det är en stor del av min identitet som jag bara har packat ihop och lagt i en låda.¹⁰⁷

Elina fick också frågan: Var det så att du eller nån annan i din familj drabbades av nån sån här ”omvänd kulturchock” att komma hem?

Ja, det gjorde vi väl allihopa. Vi var ju inte svenskar, liksom.¹⁰⁸

¹⁰³ Intervju med Eva 2017-10-15

¹⁰⁴ Intervju med Eva 2017-10-15

¹⁰⁵ Intervju med Eva 2017-10-15

¹⁰⁶ Walldén 1986

¹⁰⁷ Intervju med Elina 2017-10-11

¹⁰⁸ Intervju med Elina 2017-10-11

Sverige är *definitivt* hemma:

För Tomas, som gått årskurs åtta på svensk skola i missionslandet, var det däremot lätt att komma hem till Sverige och samma bostad som före utresan. Han fick hoppa in i samma klass som han lämnade. Han tyckte att acklimatiseringen till Sverige gick ”jättefint”.¹⁰⁹

Johan hade hela sin hemhörighetskänsla kvar i Sverige under de två år han bodde i missionslandet. Han trivdes bra i missionslandet men han uppfattade sig själv hela tiden som svensk där.

Så att det var ganska snabbt som alltså jag trivdes bra som svensk i /staden/, så att säga. Men [...] det var ingen tvekan om att jag var där som svensk, så att säga.¹¹⁰

Sverige kan *bli* hemma:

Mellan dessa två ytterligheter, med Kristina och Eva å ena sidan och Tomas och Johan å andra sidan, finns det många nyanser. Alexander, t ex, hade ingen hemhörighetskänsla i Sverige innan han flyttade till Sverige. Han var född i missionslandet och bodde sina första åtta och ett halvt år där. Men

[...] när vi flyttade hem, så flyttade vi hem, så att säga.¹¹¹

Jag tolkar det som att Alexander helt enkelt flyttade sin hemhörighetskänsla från missionslandet till Sverige. Sedan tycks det ha varit Sverige som har varit hemma för Alexander.¹¹²

Sverige kräver en *stor omställning*:

Det kan vara svårt för ett missionärsbarn att i tonåren komma till Sverige till ett konsumtions-samhälle där det plötsligt är viktigt med märkeskläder och smink. En av informanterna tycker att den materialism hon möter i Sverige av idag är ”väldigt kvävande”.¹¹³

Det kan också vara en chock att komma från ett kristet missionssammanhang och en kristen skola till ett sekulariserat Sverige. Marie tyckte det var svårt att komma från ”den trygga lilla kristna bubblan” i missionslandet och helt plötsligt kastas in i en svensk klass i Sverige. Hon var tio år då och hade bott i missionslandet i många år. Det blev en stor omställning med mycket nytt.

¹⁰⁹ Intervju med Tomas 2017-10-20

¹¹⁰ Intervju med Johan 2017-10-17

¹¹¹ Intervju med Alexander 2017-10-17

¹¹² Intervju med Alexander 2017-10-17

¹¹³ Intervju med Sara 2017-10-20

Så att det var svårt. Jag tror att jag var väldigt mån om att försöka liksom passa in och att göra som alla andra och att försöka att inte sticka ut från mängden.¹¹⁴

Man skall komma ihåg, att mitt i all förvirring är missionärsbarnens föräldrar kanske också förvirrade och drabbat av ”omvänd kulturchock”. För missionärsbarnet finns kanske därför inte så mycket stöd att få där.

Rotlös men ändå hemkänsla i Sverige:

Några informanter hade kvar en hemhörighetskänsla i Sverige medan de var i missionslandet. Det kunde handla om brevkontakt med mormor och morfar och farmor och farfar eller brevväxling med några vänner.¹¹⁵

På frågan om hon hade någon hemhörighetskänsla i Sverige medan de bodde i missionslandet svarar Marie att hon hade det. Det som var konstant hela tiden var mormor och morfar och deras hus. De bodde på samma ställe under hela Mariés uppväxt och det har varit hennes fasta punkt, även nu i vuxen ålder. Samtidigt känner hon sig rotlös och menar att det är svårt att veta var man hör hemma.¹¹⁶

Sverige blir hemma efter många år:

För någon tog det lång tid innan hemhörighetskänslan flyttades från missionslandet till Sverige. För en informant tog det från årskurs fem till sista året på gymnasiet innan hemhörigheten i Sverige infann sig och han kände sig svensk. Nils berättar:

I trean /på gymnasiet/ bytte jag till xx linje och kom i ny klass där. Då minns jag väldigt tydligt vid nåt tillfälle att *wow*, nu är jag bland jämnåriga, och vi för ett samtal på lika villkor. Där kände jag, att jag var bland likar, på något vis. Och det är väl en ganska vanlig [...] för ungdomar nånstans i gymnasiet [- - -] Men för mig blev det också bekräftat, att *nu* är jag svensk! *Nu* är jag en del i gänget, helt och hållet. Ingen tycker att jag är konstig här, och jag tycker inte dom är konstiga. [- - -] Jag känner mig helt hemma i Sverige och känner mig svensk och så.¹¹⁷

¹¹⁴ Intervju med Marie 2017-10-15

¹¹⁵ Intervju med Olivia 2017-10-11

¹¹⁶ Intervju med Marie 2017-10-15

¹¹⁷ Intervju med Nils 2017-10-22

Världsmedborgare:

Åter andra har blivit världsmedborgare. Marie t ex ser sig lite mer som världsmedborgare än som specifikt svensk. Detta har format det här med rotlöshet, som i sin tur har påverkat henne när det gäller identitet. Hon har svårt att veta var hon hör hemma.¹¹⁸

På frågan ”Vad är hemma *nu* för dig?” svarar Marie:

Mycket bra fråga. Jag har faktiskt inget bra svar på den frågan. [- - -] Alltså, hemma för mig, det får liksom bli tillfälliga hem. Just nu är hemma för mig där jag bor nu i Z. Men det är inte så att det är nåt hem, men det är väl den plats där jag *känner* mig mest hemma nu. Men jag skulle inte säga att det *är hemma*. Utan hemma [...] för mig är det ett icke-existerande begrepp. Men det är nånting som jag ändå landar i, att man accepterar att man inte riktigt vet vad som är hemma. Det handlar mer om personer, var familjen finns [...]¹¹⁹

Även Karin känner sig som världsmedborgare. Hon ser inte sig själv som så svensk. Där hennes egen familj är, där är hemma. Det spelar ingen roll om det är missionslandet eller Sverige eller något annat.

När jag är omkring människor jag älskar, då är jag hemma.¹²⁰

När det var dags för Karin att flytta till Sverige, var det ett stort problem att identifiera var ”hemma” var i Sverige. Tillslut flyttade familjen till den ort där ena föräldern hade anställning kvar.¹²¹

Sara känner sig som afrikan inuti och kallar sig ”världsmedborgare” eller ”global nomad”. Hon har sökt sig utanför Sveriges gränser och funnit sig tillrätta ute i världen och hittat hem på olika ställen, som inte är Sverige.¹²²

På frågan om hon hade någon hemhörighetskänsla i Sverige medan hon bodde i missionslandet, svarar hon:

Nej. Då sa man så här: ’Vi ska hemtillSverige’. Det var ett ord – ’hemtillSverige’. Och då åkte vi två gånger på sju år ’hemtillSverige’. Och då var det så där: ’Nu ska vi hemtillSverige.’ Men så, mot slutet av sommaren, eller mot slutet av perioden, när man hade varit och hälsat på mormor

¹¹⁸ Intervju med Marie 2017-10-15

¹¹⁹ Intervju med Marie 2017-10-15

¹²⁰ Intervju med Karin 2017-10-12

¹²¹ Intervju med Karin 2017-10-12

¹²² Intervju med Sara 2017-10-20

och morfar, då var det 'OK, men nu ska vi åka *hem*.' Och då var det när man for tillbaka till missionslandet.¹²³

Hemma är någon annanstans:

En informant säger:

Många gånger har det blivit så här att man liksom inte alltid [...] hemma är oftast nån annanstans. Hemma är inte där du *är*, utan hemma är någon annanstans.¹²⁴

Hemhörighetskänslan i Sverige är alltifrån att inte ha någon hemkänsla alls till att veta att man bara ska vara i missionslandet en kort period och att Sverige fortfarande är hemma. En del informanter lider av rotlöshet och rastlöshet. En hade flyttat över tjugo gånger vid ankomsten till Sverige. För att Sverige ska vara "hemma" verkar det vara viktigt att man bott i Sverige under åtminstone några barnår och pratar svenska.

6.2 Kamratrelationer

Kamratrelationer i missionslandet

Kamratrelationer i missionslandet är en viktig faktor för hemhörighetskänslan i landet och för trivseln i skolan. En kategori av informanterna hade inhemska kamrater vid hemmet. En hade både inhemska och europeiska kamrater nära hemmet.

Sara t ex hade många kamrater i hembyn i missionslandet. Hon stortrivdes hemma i byn, där hon var varannan helg och på loven.

Vi hade dels varandra, mest jag och syrran, och så hade vi en tysk familj och så hade vi inhemska kompisar också. [- - -] Jag hade ju sån tur, jag hade ju kompisar, Jag hade både NN och NN, som fortfarande är som nästan systrar för mig.¹²⁵

När Sara var på internatskolan hade hon inte inhemska vänner. Däremot hade hon "bekanta" utanför skolan, som hon träffade bara för att dom var i byn. Om väninnorna på skolan säger hon:

En annan grej som jag har fått från den här tiden det är ju vänskapen med NN och NN. [- - -]
Det är en vänskap som sträcker sig över tid och rum, om man säger. Inte att vi har haft kontakt

¹²³ Intervju med Sara 2017-10-20

¹²⁴ Intervju med Gunilla 2017-10-19

¹²⁵ Intervju med Sara 2017-10-20

hela tiden, absolut inte, men att det är på något sätt som med syskon eller kusiner, att man *har* alltid varandra. [- - -] som man har bott så nära, bott i samma rum i flera år [...] ¹²⁶

Olivia berättar även hon om svenska kompisar på internatskolan, att det var mysigt med alla. De var som en stor syskongrupp och de hade mycket roligt. Hon har kontakt med de två närmaste väninnorna fortfarande. ¹²⁷

Om inhemska kontakter där internatskolan låg, säger Olivia:

Via NN och NN så lärde jag känna två /inhemska/ tjejer i X, som hette N och N, som det var fantastiskt roligt, när vi lekte, men det var bara första terminen, då NN och NN var kvar. Sen hade vi inte några inhemska vänner, utan det var mer så här att [...] när man kom upp några år senare, så hängde ungdomarna kring kyrkan och vi hängde också där, och där pratade man, och det var liksom inte [...] det var mer som att bara hänga och prata lite flörtigt, eller liksom prata mer på ett sätt [...] det var inte som att man umgicks, egentligen. [- - -] ¹²⁸

Om inhemska kompisar i hemstaden säger Olivia, att det inte var avspänt.

I /hemstaden/ hade jag [...] jag tror det var polismästarens dotter som kom och lekte ibland där de första åren. Och det [...] kändes inte *kul*, för det kändes som att dom kom, inte för att vi passade ihop som lekkamrater utan för att det var en prestigegrej för dom att leka med en vit flicka. Och sen var jag också vän, fast inte *heller* avslappnat, men den här, pappas närmaste kollega, som han umgicks med, alltså, som var den här inhemska vännen till familjen, hans dotter och jag [...] hon kom på besök och så pratade vi och hängde och så, men det var alltid lite stelt, så det var absolut inte som att ha en *kompis*, skulle jag säga, utan mer som en ”bekant” som man spenderar tid med och förhåller sig till. Det var också en massa koder, som [...] jag men att man skulle ge gåvor hit och dit. Det var inte *avspänt*. ¹²⁹

Några informanter hade inhemska vänner när de var små. Nils hade en del inhemska vänner där han bodde med föräldrarna, men varefter han själv blev äldre, blev det svårare.

Framför allt i X, där vi bodde [...] där vi bodde på riktigt, så att säga. Men det blev ju också lite begränsat, så, eftersom jag då bodde borta i veckorna. Och när jag var i Y då, i veckorna, så var det framför allt de svenska skolkamraterna där. Och det är klart, vi var ju i skolan hela dagarna [...]

Och när jag kom tillbaka hem på helgen till X, då hade jag mina /inhemska/ kompisar på ett vis kvar där, men jag ville hellre umgås med familjen, när vi hade varit ifrån varandra några dagar. Och sen när vi kom till Z då, så var det dels [...] NN och NN bodde då på W och innanför murar. Det gavs ju nästan inga möjligheter till kontakt med yttervärlden där, som barn. Vi kunde aldrig ge oss ut på stan själva, utan vi var där inne på compoundet på W. Då var det väl tre svenska familjer som bodde där, och sen så umgicks vi barn med dom andra missionärsbarnen, som bodde

¹²⁶ Intervju med Sara 2017-10-20

¹²⁷ Intervju med Olivia 2017-10-11

¹²⁸ Intervju med Olivia 2017-10-11

¹²⁹ Intervju med Olivia 2017-10-11

på andra håll i stan. Då skulle man ju ha skjuts dit och så där. Jag har inte mycket av barndoms-kamrater bland inhemska barn.¹³⁰

Nils har hållit kontakten med sina två närmaste svenska klasskamrater från den tiden och de brukar träffas ungefär en gång om året.¹³¹

Marie hade inhemska vänner när hon var riktigt liten. Det var mest när hon var riktigt liten, två-tre år ungefär, som hon hade några inhemska vänner. Hon minns det inte själv, men hennes föräldrar har berättat det för henne. Sen har hon alltid gått på svenska internatskolor, och då har det blivit att hon har lekt med de andra svenska barnen på skolan. Hon tycker att det var lättare att få inhemska vänner när hon var liten och svårare ju äldre hon blev.¹³²

Men när jag var liten, tänkte jag, då var det inte så stor skillnad på folk. Man ser liksom inte olikheterna, man bara leker med dom som finns i närheten. Men sen, när man blir äldre, då blir det ju att man funderar mer, att man har olika kulturer, talar olika språk, och det är mycket annat. Det blir mycket svårare. Plus att när det fanns svenskar, svenska vänner, som alternativ, så var det lättare att leka med dom, för man var i samma sits. Jag tror det var lättare när man var liten att få inhemska vänner. Sen tyckte jag att det blev svårare. [- - -] När jag var liten pratade jag flytande /inhemskt/ språk, så då var det lättare att få kompisar.¹³³

Marie tycker att hon hade bra svenska kompisar på internatskolorna. En del personer som hon gick i skolan tillsammans med har hon fortfarande kontakt med, om än sporadiskt. Det var en bra sammanhållning och de hade ganska roligt, med mycket lekar, och det var en ganska kravlös tillvaro.¹³⁴

Gunilla hade inhemska vänner på compoundet.

I X där vi bodde, så fanns det alltid nyfikna människor som skulle stirra på en. Och då kunde man ju inte röra sig fritt, utan då var man ju väldigt *instängd*. Och så hade man några vänner på compoundet, alltså det inhägnade område där missionsstationen låg. Där fanns några vänner som man kunde umgås med, och så. Men utanför det så rörde vi oss ju aldrig. Vi upplevde det som farligt. [- - -]

Det var prästens dotter. [- - -] NN, hon blev beordrad att ta hand om mig. Så hon uppenbarade sig alltså bara och sa: 'Här är jag, nu får du komma med mig.' Och sen tog hon mig med på sina äventyr. Och det var mest att ta hand om småsyskonen, och städa hemma, och gå och plocka

¹³⁰ Intervju med Nils 2017-10-22

¹³¹ Intervju med Nils 2017-10-22

¹³² Intervju med Marie 2017-10-15

¹³³ Intervju med Marie 2017-10-15

¹³⁴ Intervju med Marie 2017-10-15

komockor och laga maten. [- - -] Genom NN så fick jag lära mig hur man gör alla de här sakerna.¹³⁵

Det var prästens och lärarnas och gårdskarstens barn, får man säga, som vi lekte med.¹³⁶

Karin tyckte det var lätt att få inhemska vänner och de påverkade henne mycket. Karin berättar om något som Brandström tagit upp:¹³⁷ att hon hade inhemska kompisar som visade henne hur hon skulle uppföra sig och prata i det nya landet.

Ja, dom var viktiga för mig, dom visade mig, det var dom som lärde mig språket och dom som visade mig, inte bara språket, det blir så mycket mer hur man ska bete sig, kroppsspråk [...] vad som är acceptabelt för ett barn. Allt detta lärde jag mig av mina vänner. Dom har nog en stor del i att upplevelsen var så bra.¹³⁸

Andra missionärsbarn var viktiga för Karin.

Jag tror att man har alltid en 'bonding', eller vad ska man säga, man har ett gemensamt förflutet som gör att man, även om man inte träffas varje dag, så vet man var man har varann. Jag tror att det är lite så, att man var så nära, så är det såna vänner så att man behöver inte träffas på tio år, men ändå kan vi nästan fortsätta från där vi var. [- - -] Jag ser dem fortfarande som väldigt goda vänner, även om vi inte har hörts på många år. Så dom är viktiga för mig, det är dom.¹³⁹

Sedan finns det en kategori som rör sig i internationell miljö, på internationell internatskola och/eller i boendemiljön på ett compound med utländska biståndsarbetare. Johan hade mest andra utlänningar, mest barn till gästarbetare, som vänner de två åren han bodde i missionslandet och gick i internationell skola. Han hade några klasskamrater med indisk bakgrund, men som var inhemska. Men det var inga som han hade så nära umgänge med, varken dem av indiskt eller inhemskt ursprung.¹⁴⁰

Att gå på internatskola har två sidor, menar Gunilla. Det positiva är kamraterna.

Och samtidigt har du ju kompisar *hela* tiden. Och man upplever så mycket tillsammans. [- - -] Vilka äventyr man hade, [- - -] Och vänskaperna, de här vänskaperna med kompisarna ifrån Svenska skolan, de har ju varit starkare än nånting annat, nästan som ett syskonskap som man kände för dom som gick på skolan samtidigt. Och för andra som har gått där andra tider så känner

¹³⁵ Intervju med Gunilla 2017-10-19

¹³⁶ Intervju med Gunilla 2017-10-19

¹³⁷ Brandström 2016 sid 212

¹³⁸ Intervju med Karin 2017-10-12

¹³⁹ Intervju med Karin 2017-10-12

¹⁴⁰ Intervju med Johan 2017-10-17

man att man har väldigt mycket gemensamt. Så det är en väldigt speciell grupp, det måste jag säga.¹⁴¹

Andra har negativa erfarenheter från internatskoletiden. Eva berättar om hur hon systematiskt blev mobbad psykiskt av sina rumskamrater:

Jag var tio och ett halvt när jag kom dit. Och det var ett par andra tjejer, dom var systrar och snäppet äldre än vad jag var. Dom var väldigt tätt i ålder, det var ett år mellan dom. Och dom gav sig på mig. Jag var tvungen att dela rum med dom. Alltså, det var inte så att det var *fysisk* mobbning, men definitivt *mobbning*. Dom var väldigt nedsättande mot mig och väldigt [...] dom frös ut mig och dom uttalade nedsättande kommentarer mot mig. Det var ren psykisk mobbning. Dom var *skittasskiga*. [- - -] Och så åt sig det här in i mig, det åt sig in i mig och i min självkänsla och i min självbild. Och det är nånting som jag faktiskt fortfarande bär med mig. Jag har inte riktigt gjort upp med det där än. [- - -] Jag tror att det var en termin, det kan ha varit ett *år*. Det kändes som det. Det satte väldigt djupa *spår*. [- - -] Så att vi var inte så många. Det var en liten grupp. Och dom yngsta var sex-sju år bara. Det var vi tre tjejer, systrarna och jag, som var i den åldern. [- - -] Alltså, det *fanns* inga andra.¹⁴²

Eva, Sara och Gunilla vittnar om mobbing på de svenska internatskolorna. Eva berättade aldrig för någon vuxen att hon blev mobbad. Det fanns inte i hennes föreställningsvärld att hon kunde göra det.¹⁴³ Sara märkte inte själv att hon blev mobbad, men mamman upptäckte att hennes saker försvann och att hennes pyjamas blev sönderklippt.¹⁴⁴ Gunilla såg att andra blev mobbade men var inte själv indragen i det.¹⁴⁵

Eva hade inga inhemska vänner vid internatskolan.

Skolhemmet var liksom en lite egen värld. Det fanns liksom inte riktigt tid till det. Det var inte så att det *motarbetades* på något sätt, som jag uppfattade det eller så [...] [- - -] Vi *fick* inte gå hur som helst heller. Men några kompisar hade jag nog fått ha. Nej, vi höll oss nog litegrann för oss själv, det gjorde vi nog.¹⁴⁶

Eva får frågan om det var det svårt att få inhemska vänner.

Nej, det var ju kanske inte *svårt*. Folk var ju nyfikna på oss. Men det kunde vara lite besvärligt. Därför att, om jag tog hem nån kompis eller så, så hände det att de ville ha saker som man hade eller att man skulle skaffa det och det från Sverige, och de ville att man skulle fotografera dom och framkalla bilderna och skicka till dom sen. Såna där saker, det var liksom *det* det gick ut på. Jag tyckte aldrig riktigt att det gick ut på att [...] nån skulle umgås med *mig*. Det kändes aldrig

¹⁴¹ Intervju med Gunilla 2017-10-19

¹⁴² Intervju med Eva 2017-10-15

¹⁴³ Intervju med Eva 2017-10-15

¹⁴⁴ Intervju med Sara 2017-10-20

¹⁴⁵ Intervju med Gunilla 2017-10-19

¹⁴⁶ Intervju med Eva 2017-10-15

så, i alla fall. Förutom när vi bodde i X i /det första missionslandet/ när jag var riktigt liten, för då hade jag en lekkamrat där. Vi lekte mycket ihop, så där som små barn gör.¹⁴⁷

Men då liksom när vi flyttade till Z, jag var uppåt, ja, åtta-tioårsåldern, då var det mera det där. Det hände till och med att jag blev av med saker. Jag blev av med kläder och så där. Då var det inte kul. Då ville man ju inte.¹⁴⁸

Elina tyckte det var svårt när hon blev tonåring med inhemska kontakter. Det fanns egentligen inte något forum för att lära känna lokalbefolkningen då, när de bodde i stan. De hade internatskolor som de åkte till, så de fick inga inhemska kompisar, utan det var skolkompisarna hon höll ihop med. Första omgången i missionslandet hade hon inhemska kompisar i hyddorna, men som tretton-sextonåring var hon ganska ensam. När hon gick i sjuan hade hon bara småsyskonen att vara med.¹⁴⁹

Om den större svenska skolan långt bort från föräldrarna säger Elina:

Jag vet inte hur många år innan de hade satt upp staket runt hela tomten. Innan dess så hade det varit helt öppet, så sprang ju barnen omkring och lekte med grannbarn och så där. Men det *funkade* alltså inte, för det var alldeles för mycket som blev stulet och förstört och [- -] det var en säkerhets [...] så dom blev tvungna att hägna *in*, och med det staketet så tog ju liksom allt det stopp. Och jag minns också att personalen tyckte att det här var *beklagligt* och jobbigt. Dom jobbade på olika sätt med att *försöka* få ihop oss med de lokala barnen, men det blev ju bara [- -] konstigt. Så det var en väldigt isolerad värld.¹⁵⁰

När Elina var i stan hos föräldrarna hade hon inga kamratkontakter alls. Då var hon bara hemma.¹⁵¹

Alexander, som är född i missionslandet och bodde där tills han var åtta och ett halvt berättar om inhemska kompisar, att det var ju mest dom de mötte. I staden de bodde i var det bara de själva som var svenska barn. Så det blev mest inhemska barn de lekte med.¹⁵²

Det bästa med internatskolan var att man hade ett gäng som man höll ihop med hela tiden.¹⁵³

¹⁴⁷ Intervju med Eva 2017-10-15

¹⁴⁸ Intervju med Eva 2017-10-15

¹⁴⁹ Intervju med Elina 2017-10-11

¹⁵⁰ Intervju med Elina 2017-10-11

¹⁵¹ Intervju med Elina 2017-10-11

¹⁵² Intervju med Alexander 2017-10-17

¹⁵³ Intervju med Alexander 2017-10-17

Det var ju som läger hela tiden. Ja, men, det var ju bra människor och klasskamrater runt omkring där, och mycket som anordnades, man kunde både leka och plugga.¹⁵⁴

Kristina hade en pojkvän i missionslandet, en vit pojkvän, förtydligar hon:

Ja, absolut. Nej, vi fick inte ha några andra vänner. Det fick vi inte. Så det var givet [...] att han var vit. Eftersom jag var vit. I alla fall till det yttre. Och sen var det ju det, att [...] jag gick ju bara i en skola för vita. Så det var hemma där jag bodde som jag umgicks med alla olika människor, men jag fick ju inte gå i skolan med /inhemska/.¹⁵⁵

När jag var hemma så hade jag en bästis och vi lekte jättemycket, men det som jag har tänkt på nu som vuxen, det är att jag kunde ju aldrig komma hem till honom, men han kunde komma hem till mig. Så han var bjuden till oss. Vi åt ibland tillsammans. Men jag kunde inte gå hem till honom och äta hos honom som vit, eftersom det hade varit en alltför stor påfrestning på hans familj. Vår familj hade redan påfrestningar av alla de sorter, så en mer eller mindre spelade ingen roll.¹⁵⁶

På internatet fanns det många barn med olika bakgrund och Kristina hade många vänner där. Det var ett amerikanskt lutherskt internat och de allra flesta som gick där var missionärsbarn. De var ca 35 barn mellan sex och sjutton-arton år. De blev som en stor familj.¹⁵⁷

Kamratrelationer i missionslandet var lättare för informanterna när man var mindre än när man kom upp i tonåren. Språkbehärskning spelar en stor roll. De som lekte med inhemska barn när de var småbarn lärde sig det inhemska språket fort.

Vid skolstarten skickades många av informanterna till internatskola och släppte kontakterna med sina barndomsvänner eftersom man inte var hemma så mycket.

Ingen av informanterna hade några nära inhemska vänner i tonåren.

Kamratrelationer i Sverige

När Marie kom till Sverige ville hon inte kännas vid missionslandet så mycket. Det blev litegrann att hon nästan förträngde allt med missionslandet. Hon ville inte prata om det. Hon ville inte tänka på det, för att det skulle bara få henne att sticka ut ännu mer. Hon försökte gömma undan det litegrann.¹⁵⁸

¹⁵⁴ Intervju med Alexander 2017-10-17

¹⁵⁵ Intervju med Kristina 2017-11-08

¹⁵⁶ Intervju med Kristina 2017-11-08

¹⁵⁷ Intervju med Kristina 2017-11-08

¹⁵⁸ Intervju med Marie 2017-10-15

Sara kände sig som ett UFO när hon som oförberedd trettonåring kom tillbaka till Sverige efter sju år i missionslandet, mellan sex och tretton års ålder:

För det var ju *ingen* som hade förberett oss. Alltså, vi visste inte vad man hade på sig, vi visste inte hur man umgicks, vi visste inte vad man gör efter skolan, vi visste inte vad man tittar på på TV, vi visste inte vad som var OK att säga, vi visste inte vad som hade hänt i Sverige föregående år, vi visste inte hur man är i en klass. Jag hade varit *ensam* i min klass *hela* mitt liv. Jag hade aldrig haft en klasskamrat. Alltså, vi visste ju *ingenting*. Vi var ju värsta UFOna. [- - -] Jag var bara så jäkla konstig och speciell och kanske intressant därför, att ingen kom på tanken att mobba mig. Jag tror också att det var som, på nåt sätt, var vi bara så självklara i det som var.¹⁵⁹

Nils tyckte att det var de andra som inte förstod så mycket, han tänkte inte att han nog var utanför. Men han fick ganska snart kompisar.

Jag fick ganska snart kompisar, men ändå så var det liksom inte [...] det var inte riktigt så att vi förstod varandra ändå. Jag hade en [...] några [...] ett par stycken som var missionärsbarn i missionslandet, som var kamrater därifrån. Dom hade jag lite kontakt med. Och det var ju fantastiskt, för där kunde [...] där var det en självklar oproblematiske gemenskap. Medan dom här svenska jämnåriga som man skulle lära känna då, ja det var kul på sitt sätt, men det var liksom inte [...] vi var inte intresserade av samma saker. Ja, det var *konstigt*.¹⁶⁰

Efter återkomsten till Sverige var flera av informanterna så omedvetna och så exotiska att de faktiskt inte blev mobbade, trots att de befann sig i riskzonen för det. Sara säger:

Och det är helt *otroligt* att inte jag och ingen av mina syskon blev mobbade. *Ingen* blev mobbad. Och nu efteråt, du vet när man tittar tillbaka på det hela: HUR gick det överhuvudtaget till? För vi var såna *UFO*n.¹⁶¹

Att känna sig som från en annan planet är en erfarenhet som hon delar med flera informanter. Det kan handla om att inte veta hur en skolklass fungerar, att inte veta vilken musikstil som är förhärskande, att inte veta vilket ishockeylag man ska hålla på, att inte ha koll på modet och klädmärken, kanske aldrig ha sminkat sig, aldrig ha tjuvrökt och aldrig ha lärt sig dansa, eller åka skidor eller skridskor.

Nils säger att det nog var en del som *försökte* mobba honom vid något tillfälle, men att det var som att han inte begrep det, och då rinner det ganska snabbt av.¹⁶²

Eva har fortfarande kontakter med biståndsarbetarbarn från missionslandet, inte som hon *träffar* rent fysiskt, men hon har Facebook-kontakt. Man hittar varann. Hon har också kontakt

¹⁵⁹ Intervju med Sara 2017-10-20

¹⁶⁰ Intervju med Nils 2017-10-22

¹⁶¹ Intervju med Sara 2017-10-20

¹⁶² Intervju med Nils 2017-10-22

med några av sina tidigare kompisar från missionslandet, som inte var svenskar och som inte var missionärsbarn, men som var där som biståndsarbetarbarn. Dem har hon träffat vid några tillfällen också.¹⁶³

Elina har också varit på återträffar för missionärsbarn.

Jag minns att jag hade väldigt höga förväntningar. Jag kommer inte ihåg vilken organisation det var, om det var SKM eller EFS eller [...] Jag hade höga förväntningar, men sen när jag väl kom dit blev jag ganska besviken, för att det var ju bara precis som ett vanligt läger. Det var inte *alls* den stämningen, och det var inte samma personer.

Och så insåg jag: nämen, det går ju inte att återskapa det som var på den här skolan med *dom* kompisarna. Nä, det var där och då. Nej, men man kan ju träffas i Sverige också, men ja, jag blev helt enkelt inte intresserad av att gå på såna träffar, för det var för *futtigt* på något vis. Det kom inte i närheten av [...] Och jag tror att en del av ledarna för dom här lägren, dom hade ju inte ens *varit* själva liksom i /missionslandet/ och så där, så det kändes lite [...] ja, dom visste inte vad det handlade om riktigt.¹⁶⁴

Men Elina har ett eget nätverk av missionärsbarn, som hon från början brevväxlat med och mejlat, men nu är det mest på Facebook, nästan varje dag.¹⁶⁵

Om att komma hem som sjuttonåring, utanför staden X, säger Elina:

Då var jag ju ganska van vid att flytta och skaffa nya kompisar på ett nytt ställe och att acklimatisera mig. Och jag tror att jag gjorde ett halvt aktivt val att hålla mig litegrann för mig själv. Det var i tvåan och trean i gymnasiet då, som jag gick. [- - -] Jag höll mig ganska mycket för mig själv och jag undvek faktiskt att få kompisar. Jag var inte så intresserad. Jag mådde nog väldigt dåligt då.”¹⁶⁶

Nu för tiden finns det helt andra möjligheter att hålla kontakt med sina missionärsbarnskamrater än vad det fanns när de här tolv informanterna kom till Sverige. Nu finns ju t ex Skype, Facebook, e-mail m m. Alexander har tack vare Facebook kontakt med missionärsbarn som gick i samma klass i missionslandet.¹⁶⁷

Tomas har varit på återträffar (”Missionärsbarnsträffen”, MBT), som bl a Pingstmissionen ordnar, flera gånger tätt efter han kommit hem till Sverige och några år efter. Här har han träffat

¹⁶³ Intervju med Eva 2017-10-15

¹⁶⁴ Intervju med Elina 2017-10-11

¹⁶⁵ Intervju med Elina 2017-10-11

¹⁶⁶ Intervju med Elina 2017-10-11

¹⁶⁷ Intervju med Alexander 2017-10-17

ungdomar som varit i samma situation som han själv. Han kom tillbaka till samma klass som han lämnat ett år tidigare och hade alltså kvar kamrater i klassen i Sverige.¹⁶⁸

Den som verkar ha haft det svårast att känna sig hemma i Sverige är Kristina. I och med att Kristina kom som flykting till Sverige från missionslandet, var situationen ”riktigt svår”. ”Det var en svår tid.”¹⁶⁹

Det verkar som det är svårt att uppehålla någon slags kamratrelation till svenska kamrater om man bor utomlands länge. Man växer ifrån varandra och har en hel värld av upplevelser som man inte delar. Däremot verkar de flesta informanterna ha någon kontakt med åtminstone någon vän från tiden som missionärsbarn. Dessa kontakter är viktiga, eftersom man har samma referensramar och har delat samma värld, en värld som svenska kompisar inte kan dela med dem. Detta är också typiskt för Third Culture Kids, att man söker sig till människor som varit med om samma typ av upplevelser i värdlandet.

6.3 Kristen tro

Informanterna har olika förhållningssätt till kristen tro. När det gäller kristen tro finns det fem grova indelningar av informanterna: de som aldrig haft någon tro, de som har förlorat sin tro, de som gjort upp med sin kristna tro och/eller tagit avstånd från kyrkan och missionen, de som fortfarande är kristna men inte så aktiva, eller inte ”kyrkliga”, samt de som utvecklats i sin tro genom livet och som gärna skulle bli missionärer.

Aldrig delat den kristna tron:

Eva har aldrig delat sina föräldrars tro.

Nej, det har jag aldrig gjort. Jag känner en trygghet i /samfundet/ och /samfundets/ ritualer, ibland, vid vissa tillfällen. Men det tror jag är någonting som jag tror är djupt rotat, ungefär som när man känner doften av mjölk och bullar, så att man fick det när man var liten och kände sig trygg med det. Jag tror att det är mera en sån grej. Sen så söker jag gärna efter andlighet, men i *annan* form än /samfundets/. På ett annat sätt, andra saker.¹⁷⁰

På frågan om hon själv skulle kunna tänka sig att bli missionär eller utsänd svarar Eva:

Neej, det kan jag *inte*. Jag vill inte jobba för /samfundet/. Jag ställer inte upp på det. Jag har blivit ganska avskräckt av saker inom /samfundet/ som jag uppfattar som hyckleri. Det pratats mycket

¹⁶⁸ Intervju med Tomas 2017-10-20

¹⁶⁹ Intervju med Kristina 2017-11-08

¹⁷⁰ Intervju med Eva 2017-10-15

om att man ska ta hand om varandra och att man ska vara snälla mot varann och så där, och så offerar man sina egna barns trygghet på missionens altare.¹⁷¹

Lämnat den kristna tron:

En informant, Olivia, har helt lämnat den kristna tron. Hon delade sina föräldrars kristna tro under sin missionärsbarnstid men lämnade tron under en livskris. Därför är det inte heller aktuellt för henne att tänka sig en tillvaro som missionär.¹⁷² Hon säger:

Jag tror att jag förlorade den kristna tron helt enkelt på grund av en kombination av att läsa på universitetet, men det är absolut inte bara det, utan de utmaningar [...] men sen hände det tre livskriser inom loppet av ett och ett halvt år, som gjorde att det bara inte [...] samtidigt som grunden hade börjat ruckas av studierna, så den rämnade liksom [...]¹⁷³

Inte längre aktiv som kristen:

Johan kan inte tänka sig att åka ut som missionär, inte som missionen såg ut förr. Hans tro är inte heller lika ”kyrkifierad” som i ungdomen, säger han. Han berättar, att han inte alls är lika troget troende idag. Han skulle inte åka ut som missionär av religiösa skäl, utan snarare av något slags allmänmänskligt skäl, för att göra världen till en bättre plats.¹⁷⁴

Tomas svarar också nej på frågan om han kan tänka sig att bli missionär. Han har kvar sin tro men är inte aktiv i /samfundet/ längre, så det är inte aktuellt.¹⁷⁵

Alexander delade sina föräldrars kristna tro i barndomen.

Ja, det gjorde jag. Man hängde med hela vägen där.¹⁷⁶

I vuxen ålder är tron inte lika dan. Han är medlem men inte aktiv. På internatskolan tror han att barnen fick hjälp att utöva sin kristna tro. De hade samlingar.¹⁷⁷

På frågan vad han tycker att missionärsbarnstiden har gjort med hans tro, säger Alexander, att det inte är något speciellt som just tiden som missionärsbarn har gjort. Som barn är det mest

¹⁷¹ Intervju med Eva 2017-10-15

¹⁷² Intervju med Olivia 2017-10-11

¹⁷³ Intervju med Olivia 2017-10-11

¹⁷⁴ Intervju med Johan 2017-10-17

¹⁷⁵ Intervju med Tomas 2017-10-20

¹⁷⁶ Intervju med Alexander 2017-10-17

¹⁷⁷ Intervju med Alexander 2017-10-17

föräldrarna som påverkar, och då spelar det ingen roll om man är i Sverige eller i missionslandet, menar han.¹⁷⁸

Av dem som inte längre är aktiva i en församling säger Tomas, att han var uppväxt inom samfundet och att det var det man visste om. Nu är han inte direkt aktiv eller går på möten, men han har fortfarande kvar samma tro, men inte den aktiva, som förr.¹⁷⁹

För Sara var det självklart att fortsätta med ett kristet engagemang efter ankomsten till Sverige i tonåren. Men det var bara under tonåren. Sara säger:

Det har liksom aldrig varit något snack om det. Det var bara [...] Vi bara kom tillbaka och sen [...] Och då var jag ju med i /samfundet/ tills jag flyttade hemifrån och hade *otroligt* stor del av mitt liv där. Inte hela mitt liv, eftersom /samfundet/ i Y är så pass litet, så man hade ett liv utanför också.¹⁸⁰

[...] Jag tyckte att /samfundet/ var ganska mossigt sen när man var tonåring. Det var lite sådär [...] inte riktigt med, liksom, i världen på nåt sätt. [...] Alltså, jag gick ju till kyrkor ibland, så där, men aldrig att jag blev medlem i en församling igen och hade liksom ett församlingsliv eller hade en församlingsfamilj eller sådär. Så blev det inte varken i Sverige eller i X eller i W eller någonstans där jag har bott. Då har jag bara gått till kyrkan för att gå i kyrkan, men inte så att jag känt att jag velat vara en del av församlingen eller kanske behövt det.¹⁸¹

Medan det jag tycker fortfarande är intressantast med /samfundet/ i Y, det är hur dom hjälper [...] när dom hjälper romer, när dom hjälper nyanlända. Du vet, det är *den* aspekten som attraherar mig. Medan det här, ja, man får inte ha sex före äktenskapet, man får inte dricka alkohol, allt det där var ju bara begränsande och det gav ju bara skuld känslor. Och det var ju precis det läget när man kom hem, det var ju när jag var tonåring. Jag tyckte /samfundet/ var mer jobbigt än det gav.¹⁸²

På frågan om hon kan tänka sig att själv bli missionär eller utsänd svarar Sara:

Nä. Jag har inte den tron, jag har inte den tron, att jag är osäker på vad jag själv tror, att jag aldrig skulle kunna berätta för någon annan vad dom ska tro. Men *däremot* att åka ut och jobba i Afrika med att skapa bättre förutsättningar [...]

Fortfarande aktiva kristna:

För några var det självklart att dela sina föräldrars kristna tro. Nästan alla de träffade var kristna och frågan om Gud finns eller inte är t ex inte relevant. Det var lätt att vara kristen, för de flesta andra var kristna. Däremot blev det en chock att komma till Sverige och inse att man

¹⁷⁸ Intervju med Alexander 2017-10-17

¹⁷⁹ Intervju med Tomas 2017-10-20

¹⁸⁰ Intervju med Sara 2017-10-20

¹⁸¹ Intervju med Sara 2017-10-20

¹⁸² Intervju med Sara 2017-10-20

som kristen tillhör en liten minoritet och att det svenska samhället är sekulariserat och skolan är icke-konfessionell.

En informant som har bevarats i sin kristna tro och utvecklats i den säger:

För mig var det så *självlart* med en kristen tro, sen jag var liten, och det var [...] Jag hade också blivit väldigt medveten i min egen tro, så dags, medan alla mina klasskompisar med undantag av en, var det, kom från ganska sekulariserade familjer. [- - -] Så var jag ju liksom prästens barn, också. Vad som var mest udda vet jag inte riktigt. [- - -] Och pappa då, som var präst, kom ju väldigt nära dom svarta präster som led och satt i fängelse. Och nånstans så sipprade det där igenom till oss barn också. Ja, vi förstod det: att bekänna sig till Jesus var inte ofarligt. Och det kan jag tänka, det har jag... det är sånt som har präglat mig in i vuxen ålder, in i nutid, att se att tron på Jesus bär också i det allra mest fasansfulla.¹⁸³

På frågan ”När du var barn, delade du dina föräldrars kristna tro?”, svarar Marie:

Jaa, det gjorde jag. Det var en så speciell situation. För man lever på så sätt i en ganska skyddad ”bubbla”, har jag tänkt på, när man är som missionärsbarn i /missionslandet/, i och med att mina föräldrar är kristna och pappa dessutom jobbade inom /samfundet/ och så. Den kristna tron har alltid varit en naturlig del, det är det ju inom familjen även i Sverige.¹⁸⁴

Så att bo i /missionslandet/ [...] den kristna tron var en väldigt naturlig och självklar del av allt, både hem och skola och samhället i stort. Så jag har egentligen aldrig behövt reflektera över det, för det har varit så självklart.¹⁸⁵

Och sen att komma till Sverige och kastas in i en svensk skola och inse att, *Oj*, alla är inte kristna. Det blir en ganska stor chock. Så att ja, jag har delat min kristna tro men jag har egentligen aldrig, när jag har varit liten, behövt reflektera över det, för att det har varit så självklart. Det har kommit mer när jag blev vuxen, mer tvivel och börjat fundera över olika saker, för det har aldrig varit aktuellt innan, när jag var liten.¹⁸⁶

Marie kallar sig för kristen, det har hon alltid gjort. Hon har haft lite olika identitetskriser eller gudskriser på grund av olika skeenden i livet. Men fördelen är att hon reflekterar mer, så nu vet hon att det hon tror på är ett medvetet val. Det är ingenting som hon bara har ärvt från sina föräldrar, utan det är verkligen nånting som hon har valt att tro på. Den kristna tron har alltid funnits med, men nu har hon blivit mer medveten.¹⁸⁷

Kristinas föräldrar kom från helt olika bakgrunder.

¹⁸³ Intervju med Nils 2017-10-22

¹⁸⁴ Intervju med Marie 2017-10-15

¹⁸⁵ Intervju med Marie 2017-10-15

¹⁸⁶ Intervju med Marie 2017-10-15

¹⁸⁷ Intervju med Marie 2017-10-15

Det var lite intressant som barn därför att mamma och pappa kom ju från olika världar. Pappa var fostrad i en ganska, vad ska jag kalla den, strikt kristen tro och med strikt menar jag: man läser till maten, man läser morgonbön, man läser aftonbön, man går i kyrkan, man klär sig fint på söndagar. Man gör allting speciellt. Det var ganska strikt ordning, medan mamma kom från en familj där, ja, dels var den inte kristen [- - -] de gick inte i kyrkan, om jag ska uttrycka det så.¹⁸⁸

Kristina har bevarats sin tro genom livet.

Ja, den blir väl bara starkare och starkare, det gör den, för att som missionärsbarn har jag ju fått se så mycket fantastiskt, som jag märker att jämnåriga inte har erfarenhet av i Sverige. Så att jag kan ibland beundra människor som blir kristna i Sverige, för att det är på ett sätt mycket, mycket svårare här än vad det var i missionslandet. Dels för att alla har en tro i /missionslandet/. Sen kan det vara att du är muslim eller hindu eller du har egna traditioner, men *alla* tror på Gud. [- - -] Det kan vara olika kyrkor: anglikanska, presbyterianska, ja, metodist, ja, alla sorter. Så att det var ju bara att ställa sig i ledet: vilken kyrka tillhör jag? Men i och med att jag har fått se så mycket fantastiskt och så mycket fint och traditionen att man ber tillsammans, det har blivit naturligt. Och jag tror att det är det som har stärkt mig som människa.¹⁸⁹

Någon har haft en period på många år utan kristet engagemang och kristen tro men sedan hittat tillbaka till tron. Karin t ex har upplevt både glädje och krav i den kristna tron som barn och som vuxen.

Annars har jag upplevt det som lite kravfyllt som barn. [- - -] Min pappa hade lite krav, tyckte jag, det fanns ett rätt och fel, och jag upplevde alltid att jag gjorde *fel*. Ja, lite kravfyllt upplevde jag det som barn, men på våran skola, det var ju en kristen skola på X, där var den kristna tron en viktig del. Och där var det bara härligt och fantastiskt och fritt om man säger, och inget krav i det. [- - -] Och det var glädje och sång och bön. [- - -]

Och liknande har jag upplevt nu som vuxen. [- - -] Jag har åkt på retreatar och olika andra sammanhang, och då känner jag bara, det fanns ett rätt och ett fel och jag gjorde alltid bara fel, jag kände mig alltid fel, ja, mycket krav, som jag gjorde att jag bara skyndade bort på något vis, när vi kom hem till Sverige. Sen nu *igen* har jag ju varit delaktig i /samfundet/ och *nu* kan jag uppleva den här värmen och friheten som jag upplevde som barn på X. Men däremellan har det varit lite, ja [...] Det har känts tungt och kravfyllt.¹⁹⁰

I gudstjänster på sitt afrikanska språk kände Karin sig hemma direkt, och det har fortsatt med en familjär trygghet i kyrkan där hon bor nu.

Men sen var det nog ett tillfälle när jag började läsa /det inhemska språket/, som jag kände, att nu måste jag, så då gick jag på gudstjänst på /det språket/, och då kände jag mig *hemma* igen. Och då kände jag, att det är ju här, det är ju nånstans här, det är ju här jag hittar tryggheten. [- - -] Och då fortsatte vi här i X och här har vi bara, ja, det är i /samfundet/ här som jag känner mig

¹⁸⁸ Intervju med Kristina 2017-11-08

¹⁸⁹ Intervju med Kristina 2017-11-08

¹⁹⁰ Intervju med Karin 2017-10-12

hemma och trygg och den här familjära tryggheten som finns där, är så viktig och så stor del av mitt liv.¹⁹¹

Gunilla är sen barndomen fostrad i kristen tro.

Jaa. Det ingår ju i konceptet, eller hur, att man fostras väldigt tidigt med bön, aftonbön, och bibelberättelser och kyrkobesök och alltihopa det här, så att det är ju *helt* internaliserat från barndomen.¹⁹²

På frågan ”Fick du hjälp att utöva din tro på internatskolan?” svarar hon:

Ja, men du vet, då kommer man in i Svenska kyrkans sammanhang och vi var frikyrkliga. Och man har ett annat sätt att leva tron i vardagen. Det blev så tydligt att man *ber* tillsammans, man *har* aftonbön och så. Och på X, så var det ju så här, att det blev mera formaliserat. Jo, vi hade morgonbön i klassrummet, och vi hade aftonbön i skolhemmet, och vi gick i kyrkan och det betydde jättemycket för mig för att vi hade en fantastisk präst som faktiskt bodde där, NN, och han höll gudstjänster i den svenska kyrkan där, även under terminer och så. Och det betydde ju väldigt mycket för mig att delta i gudstjänsterna, som ju då var annorlunda än de frikyrkliga gudstjänsterna. Och på det viset lärde jag mig att tycka mycket om den *kyrkliga* liturgin och det kyrkliga sättet att leva och kyrkoårets olika perioder och skiftningar.¹⁹³

I vuxen ålder har tron utvecklats. Hon berättar att tron har följt henne, men att den har utvecklats kolossalt mycket. Den ser inte alls ut som när hon var fjorton år och kom hem till Sverige. Hon har vandrat vidare ganska mycket, tycker hon.¹⁹⁴

Kristen tro har alltså lämnats eller stagnerat eller utvecklats genom livet. En informant har aldrig delat sina föräldrars kristna tro.

På frågan om informanterna själva kan tänka sig att bli missionärer svarar de, som vi sett, väldigt olika. Tre av informanterna kan tänka sig att själva bli missionärer. Nils svarar ”O, ja, visst!”¹⁹⁵ Karin svarar ”Ja, absolut!”¹⁹⁶ och Marie ”Tveklöst *ja!*”¹⁹⁷. Kristina vill bo i missionslandet men om det är som missionär eller inte framgår inte av intervjumaterialet.

Sju informanter vill definitivt *inte* åka ut som missionärer. Av dem har t ex en förlorat tron, en annan är kritisk mot kyrkan och missionen och en tredje vill inte sätta kallelsen att bli

¹⁹¹ Intervju med Karin 2017-10-12

¹⁹² Intervju med Gunilla 2017-10-19

¹⁹³ Intervju med Gunilla 2017-10-19

¹⁹⁴ Intervju med Gunilla 2017-10-19

¹⁹⁵ Intervju med Nils 2017-10-22

¹⁹⁶ Intervju med Karin 2017-10-12

¹⁹⁷ Intervju med Marie 2017-10-15

missionär före familjen och barnen, så som hans föräldrar gjort.¹⁹⁸ Några är kritiska mot mission och kopplingen till kolonialismen historiskt sett.

¹⁹⁸ Intervjuer med Olivia 2017-10-11, Eva 2017-10-15 och Alexander 2017-10-17

Kapitel 7 Analys och diskussion

7.1 Analys av hemhörighetskänsla

Hemhörighetskänsla i missionslandet

Av informanterna förstår vi att hemhörighetskänslan i missionslandet kan växla väldigt, alltifrån att se missionslandet som sitt hemland, till att se det som ett ettårigt avbrott från hemlandet Sverige.

En av informanterna, Kristina, ser missionslandet som sitt hemland, mycket beroende på att ena föräldern också är född där, och familjen hade ingen intention att flytta till Sverige. Att vara född i missionslandet och tillbringa sina mest formativa år, inklusive tonårsblivandet, i missionslandet kan bidra till att man har hela sin identitet och hemhörighetskänsla där. Sverige blir något avlägset, där släkten, som man aldrig träffar, bor. Kristina såg på sin familj som ”afrikaner” som kom till Sverige och hälsade på.¹⁹⁹

Andra informanter har tillbringat tillräckligt många år i missionslandet för att betrakta det som hemma medan man är där. Man åker inte ”hem till Sverige” utan man åker till Sverige och hälsar på släkten och sen flyger man tillbaka ”hem” igen.²⁰⁰

En informant talar om missionslandet som ”*tillfälligt* hemma”.²⁰¹

Åter andra trivs mycket bra i missionslandet, talar språket relativt väl, har inhemska vänner, men är medvetna om att man bara är där under en viss kontraktstid, vanligen fyra år, kanske med förlängning, ibland bara två år. Sverige är ”hemma” även om man inte har någon bostad kvar sedan före utresan.

Någon är missionärsbarn bara ett par år, går på internationell skola, umgås i en internationell miljö och betraktar Sverige som hemma. Johan t ex berättar att han första året levde mycket med tankar på dem där hemma, framför allt sin gymnasieklass och vännerna där. Han skrev mycket brev till Sverige i början. Han kände sig oförberedd när han åkte till missionslandet och drabbades av en rejäl kulturchock. Med Wahlström²⁰² ser jag att missionsorganisationerna inte har låtit förberedelser inför utresan inkludera barn och tonåringar.

¹⁹⁹ Intervju med Kristina 2017-11-08

²⁰⁰ Intervju med Sara 2017-10-20

²⁰¹ Intervju med Nils 2017-10-22

²⁰² *Svensk Missionstidskrift* 4/1986 årg 74 sid 34

Avgörande för om missionslandet blir ”hemma” och Sverige ”borta” tycks vara att man tillbringade ett antal avgörande småbarnsår i landet och att man talar det inhemska språket.²⁰³ Kommer man till missionslandet i tonåren kan missionslandet bli tillfälligt ”hemma”.²⁰⁴

Hemhörighetskänsla i Sverige

Jag har i analysen letat efter informanternas ord och uttryck som har speciell emfas och känslomässig laddning för att beskriva deras situation.

Informanternas känsla av hemhörighet i Sverige är minst sagt växlande. Den ena ytterligheten är Kristina, som inte har någon som helst hemkänsla i Sverige, utan bara har besökt Sverige några gånger och hälsat på släkt hon inte kunnat prata med, eftersom hon inte pratade någon svenska. ”Jag har inga rötter här,” uttrycker hon.²⁰⁵

Den andra ytterligheten är Tomas och Johan, som visserligen tillbringat några viktiga småbarnsår i olika missionsländer, men som hela tiden i tonåren känner att ett eller två år i missionslandet inte är nog för att förflytta hemhörighetskänslan dit. De vet båda att de är där som tonåringar under korta kontraktstider, ett respektive två år, och då är Sverige tydligt kvar som ”hemma”. De trivdes bra i missionslandet, men det var Sverige som var hemma för dem. Tomas hade hemmet kvar, som stod och väntade på honom i Sverige.²⁰⁶ Johan fick en tuff start med ”en väldig kulturchock”, förstod han sedan.²⁰⁷

Sedan finns det exempel på alla schatteringar däremellan, t ex Eva, Marie och Sara, som bott länge i missionslandet och känt sig hemma där medan de bodde där. Olivia har gjort missionslandet till sitt, även om hon visste att det var för bara fyra år. Men fyra år är en lång tid och svår att överblicka när man kommer som elvaåring.²⁰⁸

Eva känner sig ”rotlös” och ”rastlös”, eftersom hon vid sjutton års ålder har bott i fyra länder i två världsdelar och flyttat över tjugo gånger. Hon har alltid vänt sig emot att folk har sagt ”hem till Sverige”, eftersom hon fortfarande inte kan identifiera sig med det.²⁰⁹

²⁰³ Intervju med Eva 2017-10-15

²⁰⁴ Intervju med Nils 2017-10-22 och Olivia 2017-10-11

²⁰⁵ Intervju med Kristina 2017-11-08

²⁰⁶ Intervju med Tomas 2017-10-20

²⁰⁷ Intervju med Johan 2017-10-17

²⁰⁸ Intervju med Olivia 2017-10-11

²⁰⁹ Intervju med Eva 2017-10-15

Marie känner sig ”rotlös” och tycker det är svårt att veta var hon hör hemma. Som kontrast till ordet ”rotlös” står den ”fasta punkt” som mormor och morfar och deras hus utgjorde i Sverige.²¹⁰

Sara tycker att materialismen som finns i Sverige är ”väldigt *kvävande*”. Därför tycker hon att hon passar bättre i ett annat land, som är lite mer mittemellan Sverige och Afrika. Hon vill iväg igen och verkar inte vilja rota sig i Sverige.²¹¹

Olivia kom till en ny stad när hon kom till Sverige. ”Omtumlande”, säger hon, och ”väldigt hård miljö” i skolan.²¹²

Karin säger:

Jag tycker att jag är en – jag tror det var du som sade det någon gång – *världsmedborgare*. Jag är inte så svensk, och jag är inte, ja, där min familj är, där är hemma. Det spelar ingen roll om det är /missionslandet/ eller Sverige eller. När jag är omkring människor jag älskar, då är jag hemma. [- - -] Jag kan anpassa mig lätt till situationer.²¹³

Det är tydligt att Karin kan känna sig hemma på flera ställen, både i missionslandet och Sverige bara hon har sin familj omkring sig.

Gunilla använder ordet ”jättenervöst” två gånger när hon beskriver skolstarten i en ny stad i Sverige. Hon säger att hon

[...]kände ju inte alls till ungdomskulturen. [---] Jag känner mig *främmande* för väldigt mycket såna yttringar i vår svenska kultur. Och det är väldigt mycket i den svenska kulturen som jag känner mig främmande inför. Inte så att jag inte känner *till* det, men det är inte naturligt för mig.²¹⁴

Alexander verkar ha kunnat flytta hemhörighetskänslan tämligen omedelbart från missionslandet till Sverige i och med att familjen flyttade till Sverige. ”När vi flyttade hem så flyttade vi hem,” säger han i intervjun.

Elina gick mellanstadiet i Sverige och ”det var inte alls kul. Jag gillade *inte* Sverige.”²¹⁵

²¹⁰ Intervju med Marie 2017-10-15

²¹¹ Intervju med Sara 2017-10-20

²¹² Intervju med Olivia 2017-10-11

²¹³ Intervju med Karin 2017-10-12

²¹⁴ Intervju med Gunilla 2017-10-19

²¹⁵ Intervju med Elina 2017-10-11

Hemhörighetskänslan i Sverige innefattar hela spannet mellan att inte ha någon hemkänsla alls till att veta att man bara ska vara i missionslandet ett eller ett par år och att Sverige fortfarande är hemma.

Avgörande för om Sverige kan ses som ”hemma” verkar vara att man bott i Sverige under åtminstone några år under barndomen och pratar god svenska och att man vet att det är till Sverige man ska flytta när missionärskontraktet löper ut.

Rotlöshet och rastlöshet kommer in i bilden för några informanter, främst Eva. När hon kom till Sverige vid sjutton års ålder hade hon flyttat över tjugo gånger.

För att Sverige ska vara ”hemma” verkar det vara viktigt att man bott i Sverige under åtminstone några barndomsår och pratar svenska. För några har det varit viktigt att det finns en ”fast punkt” i Sverige, t ex mormor och morfar, farmor och farfar, eller ett sommarhus som familjen bor i under hemmavistelser.

7.2 Analys av kamratrelationer

Kamratrelationer i missionslandet

Alla informanterna framställer det som att det var lättare att få inhemska kamrater före skolåldern. Då bodde man oftast nära den inhemska befolkningen och som barn kunde man springa omkring och leka överallt. För de flesta av informanterna fanns inga inhägnader som hindrade kontakten.

Det stora skiftet verkar komma med skolstarten, speciellt om man bor på en internatskola. Där får man plötsligt andra vita barn att leka med, och det finns ett val mellan att skapa kontakter med inhemska barn där skolan ligger, eller att leka med de vita skolkamraterna. Någon uttrycker att det är lättare att leka med skolkamraterna ”för att dom var i samma sits”.²¹⁶

På något ställe låg svenska skolan på ett inhägnat compound, och staketet gjorde att det fanns en mur mellan inhemska barn och missionärsbarn som var svår att överbrygga. Några klagar över att ha blivit av med kläder och andra saker när de släppt in inhemska barn. Det har inte varit jämbördiga relationer, utan mer att ”den fattiga” har tiggat eller stulit från ”den rika”.

Språket spelar naturligtvis en avgörande roll när det gäller kamratkontakter med inhemska barn. De flesta av informanterna har lekt fritt med inhemska barn och behärskat det inhemska språket på den nivån flytande. I högre åldrar har man hela dagarna umgått i skolan med andra

²¹⁶ Intervju med Marie 2017-10-15

missionärsbarn, och då verkar det som att man tappar språkutvecklingen på det inhemska språket och därmed också inhemska kamratkontakter, eller vice versa. Staketet är svårt att komma förbi.

Det är viktigt med goda kamratrelationer i missionslandet. I intervjuerna verkar relationer med inhemska kamrater stärka hemhörighetskänslan i missionslandet.

Kamratrelationer med andra missionärsbarn är också viktigt. Det har varit ett stöd för flera av dem att efter ankomsten till Sverige kunna träffa vänner som delar ens värld.

Kamratrelationer i missionslandet visade sig vara lättare när man var mindre än när man kom upp i tonåren. Skolstarten är en vattendelare, eftersom många av informanterna då började i internatskola borta från hemmet och släppte kontakterna med sina barndomsvänner. En avgörande faktor var också om man var omgärdad av staket hemma och/eller i internatskolan.

Ingen av informanterna hade några nära inhemska vänner i tonåren.

Kamratrelationer i Sverige

De flesta informanterna har någon kontakt med åtminstone någon kamrat från missionärsbarnstiden. Alla har haft inhemska kamrater före skolåldern, en del fortsätter att ha det, men det blir svårare att behålla barndomens kamrater när man är borta på internatskola långa tider. Någon uttrycker det, att när man kommer hem till föräldrarna så vill man umgås med dem den korta tid man är hemma. Man söker sig inte ut.

Inhemska kamrater ger hemhörighetskänsla i landet. Man delar språk och kultur. Det gäller framför allt före skolåldern.

I och med skolstarten verkar ett paradigmskifte ske, då man mer söker sig till andra missionärsbarn på skolan hellre än att söka sig ut och hitta jämnåriga inhemska kompisar nära skolan.

Man tycks inte ha hittat något sätt att förhålla sig till stölder av missionärsbarnens kläder och leksaker. Den enda lösningen har varit att inhägnat den svenska skolan på ett ställe. Och då är man sedan isolerad från omvärlden. Det blir inga spontanbesök av inhemska kompisar, det blir inte några spontanpromenader ut i samhället utanför stängslet.

Andra missionärsbarn betyder mycket för ett missionärsbarn. Några håller kontakten genom hela livet. Några är som systrar. Några år har man delat allt, delat rum, delat klassrum, och man förstår varandras värld, något som de svenska vännerna kanske inte kan sätta sig in i. Man har

delat en ”Third Culture” och det ger en speciell förståelse och gemenskap, som en utomstående inte kan dela.

7.3 Analys av kristen tro

Informanterna kan delas in i följande fem kategorier: de som aldrig har delat föräldrarnas tro, de som har tagit över sina föräldrars kristna tro och har kvar sin kristna tro och lever och utvecklas i den; de som har kvar sin kristna tro men inte är aktiva i kyrka och församling; de som har förlorat sin kristna tro; de som aktivt tagit avstånd från kyrkan och missionen.

De som har kvar den kristna tron, eller har återupptäckt den, och gjort den till sin egen, mognat i den och lever den, kan tänka sig att själva åka ut som missionärer.

Flera av informanterna verkar fortfarande ha det som Birgitta Walldén i Svensk Missions-tidskrift kallar ”sprickor i själen”.²¹⁷ Någon uttryckte det att ens föräldrar offrat ”sina egna barns trygghet på missionens altare.”²¹⁸

Andra har helt enkelt vandrat vidare, till en annan förståelse av tro eller till en allmänmänsklig hållning i livet.

Någon ifrågasätter mission i tredje världen p g a kopplingen till kolonialismen.

En fjärdedel av informanterna kan själva tänka sig att bli missionärer. Det låter kanske inte så mycket, men en fjärdedel torde vara en hög siffra jämfört med andra populationer. Naturligtvis är tolv informanter ett för litet underlag för att dra några statistiska slutsatser.

Informanternas nuvarande inställning till den kristna tron kan förklara en del av skillnaderna i attityd till att själv bli missionär – egentligen en självklar slutsats.

7.4 Analys av informanternas eventuella tillhörighet till Third Culture Kids-definitionen

Vari består svenskheten? Sitter den i Kalles Kaviar eller är det något djupare? Och när blir svenskheten en blandkultur mellan svenskt och inhemskt? Och var några av informanterna helt hemma i missionslandets kultur och språk?

Det är slående att flera av informanterna talar om att de är medvetna om att de levt i en ”bubbla”, vare sig de talar om en svensk ”bubbla” eller en internationell ”bubbla”.

²¹⁷ Svensk Missionstidskrift nr 4/1986 sid 1-11

²¹⁸ Intervju med Eva 2017-10-15

Marie kan känna igen sig i detta med ”bubbla” och att det skapas en särskild kultur på t ex internatskolan. Men hon menar att man inte kan leva helt i en ”bubbla”, utan det skapas en blandkultur. Hon kallar sig för världsmedborgare, vilket visar att hon kan känna hemhörighet på många platser, men kanske samtidigt på ingen plats. Hon är helt enkelt en Third Culture Kid.

Marie säger:

Jo, absolut, det ligger nånting i det, det gör det verkligen. [- - -] På dom internatskolor jag har gått, att [- - -] man skapar nånting *där*, nån slags ’bubbla’. Där är det också en väldig sammanblandning, en blandning mellan svensk kultur och /inhemsk kultur/. Men även mellan olika svenska delar, för det är ju folk från hela Sverige. I X, som var en svensk-tysk skola, då har man ju tyska influenser också. [- - -] Ja, det blir som influenser från hela världen i princip, men mycket beroende på vilka människor som är där, men att man verkligen skapar sin egen kultur på nåt sätt. [- - -] Det har väl påverkat att man nån sorts brinnande kärlek för Afrika och /missionslandet/ men även internationella frågor i synnerhet, att man ser sig lite mer som världsmedborgare än som specifikt svensk, kan jag säga.²¹⁹

Men annars skulle jag säga att det blir nån blandning. När man lever i ett annat land, det går ju liksom inte att helt ha nån svensk ’bubbla’ utan det blir nån blandning av svensk och inhemsk kultur, och lite allt möjligt, skulle jag säga. Det är ju andra nationaliteter också. Jag menar, det är ju folk från hela världen i princip, som man har runt omkring sig.²²⁰

På svenska skolan var det en blandning av Sverige och missionslandet. Där var det extremt viktigt att hålla fast vid traditioner som att baka pepparkakor till jul och ha luciatåg och julgran.

Och även maten i viss mån blir nån sorts blandning av Sverige och /missionslandet/. Ena dagen äter man liksom korv och makaroner och sen är det /majsgröt/. Denna blandning, tycker jag.²²¹

Jag tror det var egentligen värst på Y, på /det andra samfundets/ skola, för att där var det *verkligen* en svensk ’bubbla’. [- - -] Men där [...] skolan i X, den är ju åtminstone *ganska* integrerad i samhället i alla fall. Skolan i Y, den är *inhägnad*, så att det är ju verkligen som ett inhägnat compound med vakter vid gaten osv. Så det ser verkligen ut som att man skärmar av sig i sin lilla svenska ’bubbla’ och så har man pool inne på området osv. Så det är verkligen det här att man vill markera att man har den här lilla svenska ’bubblan’, att verkligen separera sig från - - - den *lokala* befolkningen. Så var det i /grannlandets huvudstad/ också, men där kändes det mer legitimt med tanke på att det är en av världens farligaste städer med hög kriminalitet.²²²

Elina jämför skolan i X med den större skolan i Y:

²¹⁹ Intervju med Marie 2017-10-15

²²⁰ Intervju med Marie 2017-10-15

²²¹ Intervju med Marie 2017-10-15

²²² Intervju med Marie 2017-10-15

Vi tyckte att *dom* var lite *för* svenska. Dom hade Kalles Kaviar på skolan och så där.²²³

Johan nämnde också ordet 'bubbla'. Han får frågan om han skulle identifiera sig på compoundet i X och på skolan som någon slags 'Third Culture', att man skapar en egen internationell kultur som varken är svensk eller missionslandets.

Lite så var det. Vi gick i anglikanska kyrkan på gudstjänster, vi hade träffar med andra internationella på compoundet eller på skolan. Det var ganska många gästarbetare eller hjälparbetare som träffade varandra där. Och vi åkte ner på svenska campen ibland också och hälsade på några där. Vi hade nån vän utanför, NN, som var en lokal pastor, t ex. Men inte så *mycket* och inte så *nära*.

Jag tror, det är nog en skillnad om man bor som ganska *stor*, som jag var sexton-arton, och går mycket då i internationell skola, är med internationella vänner, så blir det nog ganska lätt en *egen* kultur.²²⁴

Eva tyckte att skolan i X var mycket mer "Third Culture" än svensk.

Ja, definitivt. *definitivt*. Mycket mera "Third Culture" än svenskt. När jag kom till Sverige, så var det inte många referenspunkter från X som jag kände igen här i Sverige.²²⁵

Alexander berättar från skolan i X:

Det var svensk mat och på så sätt var det mycket svenskt. Men det tänkte man inte på när man var där. Men det var mycket svenskt, det var det. Sen var ju skolan i och för sig... det var ju både även finnar och tyskar som hade sina barn på den skolan. [- - -] Så det var internationellt på fler sätt. Även om vi var större delen av den.²²⁶

Karin får frågan om kulturen hemma för hennes familj var mest inhemsk, mindre svensk:

Ja, blandat. Blandat, skulle jag nog säga. Inte just hemma hos oss...men vi var inte så mycket hemma, utan vi var en del av hela livet. Hemma pratade vi ju svenska. Ja, en *blandning*, skulle jag nog vilja säga.²²⁷

Johan berättar från skolan i Y:

²²³ Intervju med Elina 2017-10-11

²²⁴ Intervju med Johan 2017-10-17

²²⁵ Intervju med Eva 2017-10-15

²²⁶ Intervju med Alexander 2017-10-17

²²⁷ Intervju med Karin 2017-10-12

[- -] mina språkkunskaper var ju väldigt begränsade. Det var ju liksom hälsningsfraser och sånt där, och sen blev det ju engelska på den internationella skolan. Så vi levde i en sån 'internationell-skola-bubbla'.²²⁸

Vi kommer tillbaka till frågeställningen om alla informanterna är "Third Culture Kids". "Third Culture" är ett begrepp som myntades av forskarna Ruth Hill Useem och John Useem i mitten av 1950-talets Indien, där de såg att olika grupper av utlänningar hade skapat sina egna sub-kulturer, som varken var hemlandets eller värdlandets kulturer, utan en unik, tredje kultur.

David Pollock, medförfattare till Ruth Van Reken i *Third Culture Kids. Growing up among worlds* är en av de stora auktoriteterna på området, definierar ett "Third Culture Kid" så här:

A Third Culture Kid (TCK) is a person who has spent a significant part of his or her development years outside the parents' culture. The TCK frequently builds relationships to all of the cultures, while not having full ownership in any. Although elements from each culture may be assimilated into the TCK's life experience, the sense of belonging is in relationship to others of similar background.²²⁹

Då kan vi fråga oss: Vad är egentligen "a significant part of his or her development years"?

Pollock & Van Reken menar, att vi inte kan säga exakt hur länge det är. De säger att det är mer än en tvåveckors- eller tvåmånaders semesterresa. En del kan identifieras som Third Culture Kids efter så kort tid som ett år utomlands. Det spelar också roll vilken ålder barnet har under utlandsvistelsen, dess personlighet samt delaktighet i den lokala kulturen. Det är skillnad om barnet bor utomlands mellan ett och fyra års ålder eller mellan elva och fjorton års ålder.²³⁰

Med den här definitionen ser vi att alla informanter utom en inkluderas i definitionen Third Culture Kid. Johan och Tomas är gränsfall för att hamna inom en Third Culture Kid-definition. De har kanske inte tillbringat "en betydande del" av sin uppväxt utomlands, men de faller ändå inom TCK-definitionen, särskilt med tanke på Pollocks förklaringar till definitionen.²³¹ De har dessutom båda några småbarnsår i var sitt missionsland.

Johan bodde några småbarnsår i det första missionslandet, och sedan har han två år som sexton-åring i det andra missionslandet. Det som också stämmer in på Johan är "the sense of belonging is in relationship to others of similar background", medan han går på den internationella skolan, men inte sedan han kommit till Sverige. Frågan är om han uppfyller det avgörande kriteriet att ha tillbringat "a significant part of his or her development years" i

²²⁸ Intervju med Johan 2017-10-17

²²⁹ Pollock & Van Reken 2009 sid 13

²³⁰ Pollock & Van Reken 2009 sid 21

²³¹ Pollock & Van Reken 2009 sid 21

missionslandet. Med sina småbarnsår har han fått en viktig grund i det första missionslandet och det är det som gör att jag placerar honom inom ”Third Culture Kids”. Han har även tillbringat två tonårsår i ”en internationell bubbla”, vilket också tyder på en Third Culture Kid-identitet.²³²

Tomas har fyra år i åldrarna ett-tre och fyra-fem i missionslandet, men när han kom tillbaka i tonåren stannade han bara ett år. Enligt Pollocks definition har han genom barnåren tillbringat ”a significant part of his or her development years outside the parents’ culture”.²³³ Ett år i årskurs åtta på en svensk skola är tveksamt om det för med sig en Third Culture Kid-identifiering, men hans barndomsår måste räknas som ”development years”, vilket ger en Third Culture Kid-identitet.²³⁴ Dessutom kan ett år på en svensk skola var lite av en ”bubbla” med Third Culture-innebörd.

Den informant som inte faller inom ramen för Third Culture Kids är Kristina, som har en förälder som är född i missionslandet och själv är född i missionslandet och har bott där sina första femton år. För henne var missionslandet hemlandet. Hon hade ingen relation till Sverige. Hon talade ingen svenska. Det var aldrig meningen att familjen skulle flytta till Sverige.

De andra nio informanterna faller tveklöst inom definitionen för Third Culture Kids.

7.5 Övergripande

Jag har gjort en ”omläsning” av transkriberingarna av intervjuerna och undersökt inte bara *vad* informanterna säger, utan *hur* de säger det. Jag har letat efter rasism, ”vi-och-dom-språk”, eurocentrerat perspektiv samt neokolonialism. Jag har också lagt märke till vilka ord som används för att beskriva deras situation som missionärsbarn.

Rasism fanns det inget av i intervjumaterialet. Det finns inte heller just något ”vi-och-dom-språk” hos informanterna, bara någon enstaka gång, och då gäller det andra européer. Däremot kommenterar flera av dem att *andra* har ett ”vi-och-dom-språk”.

Olivia uttalar sig om rasism och ”omvänd rasism” och ”vi-och-dom-språk:

Det finns ju en sorts ”omvänd rasism” i det faktum att jag bara genom min vita hud och mitt blonda hår är en sådan som man niger för. Det är liksom en föreställning om den vita rasens överhöghet, liksom, i det bemötandet. Men sen så fanns det ju också de här schablonbilderna, att

²³² Pollock & Van Reken 2009 sid 13

²³³ Pollock & Van Reken 2009 sid 13

²³⁴ Pollock & Van Reken 2009 sid 13

man kan generalisera och säga att /inhemska/ män är lata. [---] Men det fanns ju ändå det här vi-och-dom-formuleringar, generaliseringar om /inhemska/, som man inte själv skulle ha gjort om andra missionärer. Jo, men i och för sig, vi kunde säga det om tyskarna också [---] Det kanske är mer fördomar än generaliseringar och rasism.²³⁵

Och så fanns det ju [...] ett vi-och-dom-språk om /inhemska/ i allmänhet, skulle jag säga... eller jag vet inte om man pratade om /inhemska/ eller afrikaner, att det fanns en sån här... alltså "dom gör så här". Men inte som nåt negativt, utan bara att det finns... Vi är något *annat*, liksom, vi är främlingarna.²³⁶

Hon säger också:

Även om det fanns en vi-och-domkultur bland missionärer i /missionslandet/så skulle jag säga att det för mig [...] det är mindre vi och dom när det gäller människor med andra nationaliteter och andra hudfärger än vad det är för dom som har vuxit upp bara i Sverige. [---] Just mina föräldrars arbete hade ju [...] det var ju väldigt präglat av en medvetenhet.²³⁷

Någon hade ett vi-och-dom-språk när den pratade om andra missionärer från annat samfund:

Man snackade liksom om /dom från det andra samfundet/ att dom är [...] dom gör liksom så vräkiga grejor, dom skickar efter möbler från Sverige, [...] att dom inte kan köpa inhemska möbler och så där. Vi tyckte att dom var lite för svenska [...] ²³⁸

Just i fråga om rasism är det intressant att flera informanter inte omedelbart tänker på rasism riktad mot den inhemska befolkningen, utan ser sig själva som centrum och utgår från att vi pratar om rasism riktad mot européerna och dem själva. Det kanske man skulle kunna klassa som "eurocentrerat" på individnivå.

En informant vittnar om ett "omvänt förtryck" efter koloniallandets frigörelse från kolonialmakten.

Tjänstemän var så noga med att visa att *här* kan ingen komma och bestämma över oss. Så om det kom en vit som skulle ha ett intyg eller någonting, så fick hon komma och sitta i tre timmar. Och det var inte det att han var upptagen, utan det var bara för att tala om att, du, jag har inte tid med dig, du får vänta.²³⁹

²³⁵ Intervju med Olivia 2017-10-11

²³⁶ Intervju med Olivia 2017-10-11

²³⁷ Intervju med Olivia 2017-10-11

²³⁸ Intervju med Elina 2017-10-11

²³⁹ Intervju med Gunilla 2017-10-19

Ingen av informanterna säger att de märkt av någon rasism mot inhemska, utom vid något enstaka tillfälle. Eva säger:

Ja, vid nåt tillfälle ifrån [---] kompisar till mig och kanske någon gång från samma kompisars föräldrar, som [---] uttalat sig nedlåtande, eller tilltalat /inhemska/ nedlåtande, vid nåt tillfälle så där, och då [...] det reagerade jag väldigt mycket emot och tänkte, att det där är ju fel. Det var ju som jag hade blivit lärd, hemma.²⁴⁰

Jag ställde frågan till några informanter om de anställda inhemska gick in genom samma ytterdörr som missionärerna i missionärernas bostad eller på internatskolan. I de flesta fall var de anställda hänvisade till en bakdörr. Ingen av informanterna hade tänkt på att det var så, eller vilka signaler det skickar till de inhemska medarbetarna.

Det var inte alltid lätt att vara vitt barn/vit ungdom i svart land:

Som vit så syns man ju. Man lyser ju pengar på något vis. Så vi barn har blivit ibland [...] Vi brukade ibland åka till domkyrkan i X och gå på gudstjänst. Och så var det väl inte alltid vi barn stannade genom hela gudstjänsten utan vi gick ut på gården utanför eller satte oss i bilen, och då kunde det komma barn som kastade saker och skrek saker efter oss. Och tyvärr många vuxna som satt runt som inte sa nånting. [---] och många som ville bli ens vän bara för att man [...] kunde man känna ibland. Oh, marry me! Eller gift dig med mig, eller gift dig med min bror, eller nu är vi vänner, nu ska du ta med mig till Sverige, nu ska du ge mig saker.²⁴¹

Marie gör en iakttagelse när det gäller vänskap med inhemska ungdomar:

När jag var liten tänkte jag, då var det inte så stor skillnad på folk. Man ser liksom inte olikheterna, man bara [...] leker med dom som finns i närheten. Men sen, när man blir äldre, så då blir det ju att man funderar mer, att man har olika kulturer, talar olika språk, och det är mycket annat [...] Det blir mycket svårare.²⁴²

Rester av kolonialismen och ”kolonialt tänk” finns både i de forna kolonialländerna i stort och även en del i missionens sammanhang.

Sara säger:

Jag är väldigt tudelad till det, för om man ser på tidiga missionen så tycker jag väl att det är att gå kolonialmakternas, liksom, ja, alltså det är en handling av kolonial makt att omvända folk.²⁴³

Olivia säger:

²⁴⁰ Intervju med Eva 2017-10-15

²⁴¹ Intervju med Karin 2017-10-12

²⁴² Intervju med Marie 2017-10-15

²⁴³ Intervju med Sara 2017-10-20

Jag tycker nog att mission ofrånkomligen spelar med på kolonialismens planhalva. Det går inte att komma ifrån, men att det fanns en medvetenhet redan då, när vi var missionärer, om det problemet. Men jag tycker ändå att det [---] är omöjligt att [...] alltså, för mig är det en del av kolonialismens problematiska historia och det är svårt att komma ifrån det.²⁴⁴

Marie har funderat en del över kolonialism och postkolonialism i sin utbildning:

Jaa, det tycker jag det finns. Alltså, det tyckte jag inte då, [---] det är sånt jag har reflekterat över i vuxen ålder, eller ännu mer, eftersom jag har läst så mycket olika kurser och kommit in på mycket med postkolonialism och så där. Alltså, det är *nu* som jag har börjat reflektera över det. Så att *då* var ju allting [---] så naturligt, det var ju så man gjorde, det var lika för alla, så man reflekterade inte över *nånting* nästan *då*. Men det är egentligen nu som jag har börjat tänka över att jag minns det här med postkolonialismen, [---] Jag kan ha svårt att se vad man som vit [---] egentligen kan bidra med och vad som egentligen är det bästa att man kommer och ska hjälpa. Även om det är goda intentioner, att man vill hjälpa till, osv, men att det på nåt sätt [...] det *blir* så mycket på västvärldens villkor.²⁴⁵

Något annat jag slogs av under min ”omläsning” var att även de informanter som uppger sig ha haft fina år i missionslandet ändå använder så starka ord när de beskriver separationerna från föräldrarna och förhållandena på internatskolorna.

En informant utropar: ”Men hur kunde mamma ge bort oss?”²⁴⁶

En annan informant berättar om internatskolan och använder ord som ”Vi fick inte så mycket förståelse” när det gäller hemlängtan på skolan. Fast hon bara var sju år upplevde hon att ”man blev liksom bortglömd”. Vidare upplevde hon situationen på skolhemmet som ”ganska strängt” och att sjuåringarna kände sig ”ensamma” och ”utlämnade”. Dessutom var äldre elever ”taskiga mot oss yngre”. Till råga på att gjorde ”personalen inte så stor ansträngning för att se hur vi hade det”. Summan var att det var ”traumatiskt”.²⁴⁷

²⁴⁴ Intervju med Olivia 2017-10-11

²⁴⁵ Intervju med Marie 2017-10-15

²⁴⁶ Intervju med Sara 2017-10-20

²⁴⁷ Intervju med Marie 2017-10-15

Kapitel 8 Sammanfattning

Jag sökte efter informanternas hemhörighetskänsla, kamratrelationer och kristen tro och jag fann allt detta, och det fanns mycket som var positivt i deras minnen. Men hos några fann jag också rotlöshet, mobbning och förlorad kristen tro. Det är inte riskfritt att vara missionärsbarn. Missionärsbarnstiden gör någonting med en, på gott och ont.

Tre områden i missionärsbarnens liv studerades i den här undersökningen: hemhörighetskänsla, kamratrelationer och kristen tro.

När det gäller hemhörighetskänslan i missionslandet fann jag hela spannet mellan att ha missionslandet som sitt hemland och därför inte vara ett Third Culture Kid (Kristina) till att bara befinna sig i missionslandet för ett år eller två och nätt och jämnt räknas till Third Culture Kids (Johan och Tomas). Däremellan finns alla de andra informanterna, som har bott en betydande del av sin uppväxt i ett missionsland. Avgörande för om missionslandet är ”hemma” och Sverige ”borta” verkar vara att barnet tillbringat ett antal barnår i landet och formats i sin utveckling av missionslandets människor och språk. Just språkfärdigheten i det inhemska språket är viktig för hemhörighetskänslan. Kamratrelationer i missionslandet var också viktigt för hemhörighetskänslan.

Hemhörighetskänslan i Sverige innefattar hela spannet mellan att inte ha någon hemkänsla alls till att veta att man bara ska vara i missionslandet ett eller ett par år och att Sverige fortfarande är hemma. Rotlöshet och rastlöshet kommer in i bilden för några informanter, främst Eva. När hon kom till Sverige vid sjutton års ålder hade hon flyttat över tjugo gånger. För att Sverige ska vara ”hemma” verkar det vara viktigt att man bott i Sverige under åtminstone några barndomsår och pratar svenska.

Kamratrelationer i missionslandet visade sig vara lättare när man var mindre än när man kom upp i tonåren. Avgörande är förstås också språket. De som talade missionslandets språk flytande när de var mindre hade genomgående fler inhemska vänner och kontakter. Detta verkar naturligtvis åt båda hållen: de som lekte med inhemska barn lärde sig språket flytande.

Skolstarten är en vattendelare, eftersom många av informanterna då skickades till internatskola och släppte kontakterna med sina barndomsvänner eftersom man inte var hemma så mycket. En avgörande faktor var också huruvida man bodde inhägnat eller inte, eller om internatskolan var inhägnad eller inte.

Ingen av informanterna hade några nära inhemska vänner i tonåren.

Kamratrelationer i Sverige var det svårare med. Någon hade försökt uppehålla kontakten med en bästa vän bara för att upptäcka när hon kom tillbaka till Sverige att de hade vuxit ifrån varandra. De flesta informanterna har någon kontakt med åtminstone någon vän från tiden som missionärsbarn. Detta är också typiskt för Third Culture Kids, att man söker sig till människor som varit med om samma typ av upplevelser i värdlandet, eller, annorlunda uttryckt, att man delat samma svenska eller internationella ”bubbla”.

När det gäller kristen tro finns det fem grova indelningar: de som aldrig haft en tro, de som har förlorat sin tro, de som medvetet gjort upp med sin kristna tro och/eller tagit avstånd från kyrkan och missionen, de som fortfarande är kristna men inte så aktiva, eller inte ”kyrkliga”, samt de som utvecklats i sin tro genom livet och som gärna skulle bli missionärer. Av kritiska röster hör vi kopplingen mellan mission och kolonialism samt /samfundets/ hyckleri.

Det är inte solklart att alla missionärsbarn automatiskt tillhör gruppen Third Culture Kids bara för att de tillhör undergruppen missionärsbarn. I den här undersökningen föll en informant utanför den definitionen, två var gränsfall och nio var utan tvekan Third Culture Kids enligt David Pollocks definition.²⁴⁸

Av de tolv informanterna är det Kristina som inte kan räknas som Third Culture Kid, eftersom missionslandet var hennes hemland och hon inte kunde någon svenska. Hon har visserligen tillbringat ”a significant part of his or her developmental years” i missionslandet, men eftersom missionslandet är hemland för en av hennes föräldrar, faller hon utanför ramen för Third Culture Kids. För Johan och Tomas är det ett gränsfall om de ska räknas som Third Culture Kid. De har inte per definition tillbringat en *betydande* del av sin uppväxt i missionslandet. I tonåren är de bara ute för ett eller två år och går på svensk respektive internationell skola. Dock har de båda några småbarnsår i missionsländer och i tonåren verkar de båda skolorna fungera som en europeisk ”bubbla”,²⁴⁹ vilket skulle kunna placera in dem i Third Culture Kids-definitionen. De andra nio informanterna kan definieras som Third Culture Kids.

Vid ”omläsningen” av intervjuvaren hittade jag ingen rasism och nästan inget ”vi-och-dom-språk hos informanterna. Däremot hade de själva kloka tankar om rasism, kolonialism, neokolonialism osv. Flera av dem kom fram till att missionen, åtminstone tidigare, spelat på kolonialmaktens sida.

²⁴⁸ Pollock & Van Reken 2009 sid 13

²⁴⁹ Intervju med Johan 2017-10-17

Slutsatser

Som svar på frågeställningen ”Vad har tiden som missionärsbarn gjort med informantens hemhörighetskänsla, kamratrelationer och kristen tro?” har jag fått många olika svar. En del informanter har blivit rotlösa, globala nomader, några har rotat sig i Sverige och en vill ha en fot både i missionslandet och i Sverige.

Hemhörighetskänsla i missionslandet verkar vara viktig för att kunna ta till sig kulturen och dela vardagen med landets invånare. Omvänt är inhemska vänner och delaktighet i inhemsk kultur viktigt för att kunna känna hemhörighet i missionslandet. Inhemskt språk och hemhörighet är ömsesidigt beroende av varandra.

Stark hemhörighetskänsla i missionslandet är samtidigt en faktor som *kan* försvåra återkomsten till Sverige.

Å andra sidan kan man resonera, att god hemhörighetskänsla i missionslandet borgar för en förmåga att senare känna trivsel och god hemhörighetskänsla i Sverige. Brist på hemhörighetskänsla i missionslandet kan bidra till brist på hemhörighetskänsla i Sverige och en kronisk känsla av rotlöshet var man än befinner sig.

Kamratrelationer i missionsländerna har varit viktiga, särskilt inhemska kamrater under barnaåren. Det finns ett samband mellan färdighet i det inhemska språket och kamratrelationer med inhemska barn. Det finns också, som tidigare nämnts, ett samband mellan goda kamratrelationer i missionslandet och god hemhörighetskänsla i missionslandet.

Under tonåren har några känt sig isolerade och ensamma i sin situation. En informant har t ex aldrig haft någon svensk klasskamrat som läst samma saker som hon, utan hon har varit ensam i sin årskurs genom hela låg- och mellanstadiet.

Det anmärkningsvärt att ingen av informanterna behållit några nära inhemska vänner efter barndomsåren.

Kristen tro har lämnats eller stagnerat eller utvecklats, beroende på hur livet har utvecklats sig. En informant har aldrig delat sina föräldrars kristna tro. Tre skulle gärna bli missionärer, som sina föräldrar. Några är kritiska mot hela missionsprojektet och dess koppling till kolonialismen.

En annan slutsats är att missionsprojektet verkar vara väldigt mycket *föräldrarnas* projekt och att barnen är ”medföljande”.

Melin drog slutsatsen att de flesta missionärsbarn inte blir missionärer. I min undersökning är det dock en fjärdedel av informanterna som kan tänka sig att bli missionärer,²⁵⁰ även om det naturligtvis är ett för litet underlag (tolv informanter) för att kunna dra någon statistisk slutsats av det.

Min slutsats är att tiden som missionärsbarn förändrar en för livet. En informant uttryckte just detta, att fastän han bara var i missionslandet två år som tonåring, så har han påverkats otroligt mycket av vistelsen.²⁵¹

Tiden som missionärsbarn förändrar personen på gott och ont. Tiden som missionärsbarn förändrar hemhörighetskänslan, kamratrelationerna och den kristna tron på olika sätt, positivt för en del, negativt för andra.

I flytten mellan kontinenterna tar man med sig olika saker hem. En del får med sig rotlöshet, andra har blivit berikade. En del lämnar en del av sitt hjärta kvar i missionslandet och är för alltid ”barn av 2 världar”, en del tar med en bit av Afrika eller Asien hem. Alla har fått en ökad förståelse för olika kulturer. En del som vuxna fått fördjupade insikter i internationella sammanhang, kolonialismens verkningar, insikter i nutida globala sammanhang, neokolonialism m m.

På frågeställningen ”Är alla informanterna automatiskt s k Third Culture Kids?” har jag inte funnit entydiga svar. Third Culture Kids innefattar bl a undergruppen missionärsbarn. Det är en definitionsfråga. Missionärsbarn kan inte *automatiskt* definieras som Third Culture Kids, men min slutsats är, att de allra flesta missionärsbarn kan definieras som det, även om vi har sett ett undantag i denna undersökning.

En slutsats av hela intervjumaterialet är att det är ofta så som Melin påpekar, att det finns ett pris att betala och att det är missionärsbarnet som får betala det priset.²⁵² En av informanterna frågar sig som vuxen varför hon och syskonen var tvungna att flytta till internatskolan några mil bort och komma hem varannan helg. Varför kom inte missionsorganisationen på att hela familjen kunde bo i byn där skolan fanns, och istället låta en av föräldrarna veckopendla till sitt arbete? Varför kunde inte missionsorganisationen betala det priset? Det blev istället barnen som tvingades betala priset. Det var de som fick bo borta och pendla hem varannan helg.²⁵³

²⁵⁰ Svensk Missionstidskrift 4/1986 årg 74 sid 19

²⁵¹ Intervju med Johan 2017-10-17

²⁵² Svensk missionstidskrift nr 4/1986 årg 74 sid 18

²⁵³ Intervju med Sara 2017-10-20

En annan slutsats av det övergripande intervjumaterialet som helhet är att missionsorganisationerna inte varit särskilt bra på att planera ur ett barnperspektiv. Barnen verkar mer vara ”medföljande” som ska placeras i skola någonstans. Varken vid utresan eller efter hemresan har missionsorganisationerna upplevts av något enda av missionärsbarnen som ett stöd.

Liksom Åhs menar jag, att ”hela familjens problem är missionens problem”.²⁵⁴ Det måste vara de sändande organisationernas ansvar att ordna det på ett sådant sätt att missionärsfamiljerna inte splittras.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att det finns många smärtsamma minnen från tiden som missionärsbarn. Hagerfors lånar sin röst till hundratals opublicerade missionärsbarn när han ger ord åt smärtan att bli lämnad:

Dessa skilsmässor och återföreningar var bara sorgliga. Inget var beständigt, vad som än hände slutade det alltid med att jag till sist blev ensam eller hamnade på en främmande plats.²⁵⁵

Men som väl är finns det vittnesbörd också om härliga minnen, som får bli slutvinjetten:

*”...upplevelser som att ha sovít gott
på savannen, att ha hört lejonén.*

Och det, det spelar roll.

*Och en del av mig är nog kvar från
Afrika, tror jag”²⁵⁶*

²⁵⁴ Svensk Missionstidskrift nr 4/1986 årg 74 sid 54

²⁵⁵ Hagerfors 2003 sid 194

²⁵⁶ Intervju med Johan 2017-10-17

Kapitel 9 Förslag på vidare forskning

Missionärsbarn inom Svenska kyrkan och EFS är ett försvinnande släkte, eftersom Svenska kyrkan och EFS inte har så många utsända längre, och knappast några barnfamiljer. Det vore angeläget att snarast dokumentera mer i form av djupintervjuer av vuxna missionärsbarn. Det gäller också att be dem skriva sina berättelser.

Postkoloniala perspektiv på svenska missionärsbarns berättelser i tal och skrift är något som jag inte har hittat någon svensk forskning om.

Källor och litteratur

Källor

Otryckta källor

Inspelade och datortranskriberade intervjuer med 12 informanter, hos författaren.

Åhs, Torsten: *Att vara missionärsbarn*. Örebro, Examensuppsats vid Örebromissionens skola (1978). Maskinskriven. Inscannad och mejlad.

Litteratur

Facklitteratur

Cason, Rachel May: *'Third Culture Kids': migration narratives on belonging, identity and place*. Keele University 2015.

Kietzman, Robin M, Pike, Patricia I, Jones, Joan W & Lingenfelter, Judith E: "The Lost MK. A Qualitative Study Exploring the Choice of Some Adult Missionary Kids to Leave Their Parents' Faith." *Missiology: An International Review*, Vol XXXVI, No 4, October 2008.

Klemens, Michael J & Bikos, Lynette H: "Psychological well-being and sociocultural adaptation in college-aged, repatriated missionary kids." *Mental Health, Religion and Culture* Volume 12, No 7, November 2009, pp 721-733.

Kunkel, Lois Irene: *Spiders Spin Silk. Reflections of Missionary Kids at Midlife*. Toronto, University of Toronto (2000)

Moore, Cassandra M: *A Sense of Belonging: A Case Study of Adult Missionary Kids*. University of Kent, Brussels School of International Studies (2016)

Pollock, David C & van Reeken, Ruth E: *Third Culture Kids. Growing Up Among Worlds*. Boston & London, Nicholas Brealey Publishing (2009)

Vandrick, Stephanie: "'The colonial legacy' and 'missionary kid memoirs'". I G Barkhuizen (ed.): *Narrative Research in Applied Linguistics* (2013)

Wu, Henrik & Koolash, Rebecka: *Life Stories of Swedish Third Culture Kids. Belonging and Identity*. Saarbrücken, Lap Lambert Academic Publishing GmbH & Co (2011)

Självbiografier, skönlitteratur, populärvetenskap och samfundsanknuten litteratur

Berglund, Axel Ivar: "Missionärsbarn från Zululand." *Svensk Missionstidskrift* årg 74, nr 4 (1986), sid 22-31.

Brandström, Per: *Kibela – hör jag ännu din röst*. Faun Förlag (2016)

Fredén, Anna: *Missionärernas barn*. Stockholm, EFS Förlag (1918)

Hagerfors, Lennart: *Längta hem*. Stockholm, Norstedts Förlag (2003)

Hagerfors, Lennart: *Komma bort*. Stockholm, Norstedts Förlag (2009)

Hofgren, Allan (red): *Min far var missionär. 12 missionärsbarn berättar*. Stockholm, EFS-förlaget (1970)

Melin, Mia: "Att våga se – Om missionärsbarnens situation." *Svensk Missionstidskrift* årg 74, nr 4 (1986), sid 12-21

Nilsson, Johanna: *Jag är leopardpojken dotter*. Stockholm, Wahlström & Widstrand (2006)

Rinell Hermansson, Alice: artikel "Luftrötter" i *Svensk Missionstidskrift* årg 78, nr 2 (1990)

Torstendahl, Gudrun: "Med barnens bästa för ögonen." *Svensk Missionstidskrift* årg 74, nr 4 (1986), sid 55-58.

Van Reken, Ruth E: *Letters Never Sent. A Global Nomad's Journey From Hurt To Healing*. Great Britain, Summertime publishing (2012)

Walldén, Birgitta: "Jag vill ha både smultron och mimosa – Om själens sprickor och broar mellan kulturer." *Svensk Missionstidskrift* årg 74, nr 4 (1986), sid 1-11.

Åhs, Torsten: "Att vara missionärsbarn – Utdrag ur en uppsats". *Svensk Missionstidskrift* årg 74, nr 4 (1986), sid 40-54.